

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Zdravotně sociální fakulta

Aspekty sociální solidarity ve vnímání mladé generace

bakalářská práce

Autor práce:	Adéla Vaničková
Studijní program:	Rehabilitace
Studijní obor:	Rehabilitační a psychosociální péče o postižené děti, dospělé a seniory
Vedoucí práce:	Mgr. Aleš Novotný

Datum odevzdání práce: 3. 5. 2013

Abstrakt

Klíčová slova:

- dobrovolnictví
- mezigenerační solidarita
- neziskové organizace
- sociální solidarita
- solidarita vysokopříjmových s nízkopříjmovými

Tato bakalářská práce se zabývá postoji mladé generace na uplatňování principu sociální solidarity v České republice. Hlavním úkolem této práce je zmapovat oblasti, ve kterých dochází k projevům sociální solidarity a zjistit, jak její plnění přijímají mladí lidé.

První polovina teoretické části je věnována charakteristice sociální solidarity, jejímu vývoji a jednotlivými oblastmi, ve kterých dochází k naplňování tohoto principu. Sociální solidarita plní ve společnosti podstatnou úlohu a je její neodmyslitelnou součástí. V historii fungovala nejdříve na bázi dobrovolnosti, především prostřednictvím církví. Na přelomu 19. a 20. století došlo k významným národním a mezinárodním jednáním a vznikla řada klíčových sociálních opatření, které položili základ pro vznik sociální politiky. Solidarita se uplatňuje jednak v systému sociálního zabezpečení, ve zdravotní, vzdělávací, bytové a rodinné politice či probíhá zcela mimo veřejný sektor.

Druhá polovina teoretické části blíže popisuje možné způsoby její realizace vůči určitým sociálním skupinám. Vyobrazeny jsou celkem tři typy solidarity a to povinná, dobrovolná a mezigenerační. Povinná solidarita se uskutečňuje prostřednictvím systému sociálního zabezpečení a zdravotní péče. V tomto směru se nejčastěji hovoří o solidaritě

vysokopříjmových s nízkopříjmovými, zdravých s nemocnými, mladými se starými, solidaritě bezdětných s rodinami s dětmi či solidaritě ekonomicky aktivních osob s osobami, které pobírají důchody. Dobrovolná solidarita probíhá převážně mimo veřejný sektor a je více ceněna než solidarita povinná. K realizaci dobrovolné solidarity dochází nejčastěji prostřednictvím různých charitativních a neziskových organizací a hovoří se tak o formálním typu dobrovolnictví. Naopak neformální dobrovolnictví nastává tehdy, když se člověk něčeho vzdá či poskytne pomoc někomu jinému, aniž by za to očekával jakoukoli odměnu. Mezigenerační solidarita byla dříve chápána jako předávání hodnot, norem, znalostí či dovedností v rámci rodiny. V současné době, vzhledem k prodlužování délky života a růstu velikosti populace, roste potřeba mezigenerační solidarity i mimo rodinu. Nástrojem mezigeneračního učení může být právě dobrovolnictví.

Praktická část této práce popisuje názory dotazovaných respondentů na uplatňování principu sociální solidarity. K zajištění potřebných informací byla použita kvantitativní forma šetření. Byla použita metoda dotazování a technika dotazníku. Výzkumu se zúčastnilo celkem 188 mladých lidí.

Hlavním cílem práce bylo zjistit, jak mladí lidé vnímají praktické uplatnění principu sociální solidarity. Cílem dílčím bylo, jak mladí lidé vnímají povinnou a dobrovolnou solidaritu vůči vybraným sociálním skupinám. Z realizovaného výzkumu vyplývá, že mladí lidé vnímají lépe solidaritu dobrovolnou, přičemž sami se spíše podílejí na neformálním typu dobrovolnictví. Formální dobrovolnictví, tj. činnost charit či neziskových organizací, však maximálně podporují. U povinné solidarity byly zjištěny drobné odchylky a to u sociálního pojištění, kde se mimo jiné uplatňuje solidarita vysokopříjmových s nízkopříjmovými. U nemocenského pojištění respondenti s uplatňováním povinné solidarity souhlasili, problém se týkal především sráženého pojistného, o jehož výši by si chtěli rozhodovat sami. Většina dotazovaných respondentů dále souhlasila s povinnou účastí na důchodovém pojištění a zároveň v budoucnu očekávala to samé plnění od ekonomicky aktivní části populace. Poměrně velký počet respondentů dále preferoval odkládání si na své vlastní stáří.

Pro výzkum byly dále stanoveny dvě hypotézy. První hypotéza tvrdila, že mladí lidé budou lépe přijímat dobrovolnou solidaritu než solidaritu povinnou. Druhá hypotéza předpokládala, že mladí lidé budou vnímat pozitivně potřebu realizace mezigenerační solidarity. Obě dvě hypotézy byly statisticky potvrzeny.

Domnívám se, že mladí lidé vnímají nastavení sociální solidarity v České republice kladně. Většina oslovených projevuje solidaritu vůči jednotlivým sociálním skupinám a navíc vnímají pozitivně potřebu realizace mezigenerační solidarity. Výsledky však poukazují na mírný nesouhlas s redistribuční politikou státu.

Tato práce může posloužit k lepšímu pochopení vztahu mladé generace k základním atributům sociálního občanství. Případně k identifikaci postojů směřujících k omezování míry redistribuce vůči sociálně potřebným jedincům ve společnosti. Pro poskytovatele sociálních služeb či pro charitativní a neziskové organizace může práce posloužit jako výzva změnit stávající dostupnost informací pro veřejnost. Pozornost by měla být věnována především na náplň jejich činnosti a na možnosti a způsoby dobrovolnictví. Obecné posílení informací by tak umožnilo většímu počtu mladých lidí zapojit se do dobrovolnické činnosti a účastnit se akcí, pořádaných pro sociálně potřebné občany, především pak pro seniorskou populaci.

Abstract

Key words:

- intergenerational solidarity
- non profit organization
- social solidarity
- solidarity of people with high incomes to people who have low incomes
- volunteering

This bachelor thesis deals with the attitude of the young generation to fulfil the principles of social solidarity in the Czech Republic. The main task is to record and map out the areas, where the marks of social solidarity appear, and to find out how the fulfilment is accepted by the young people.

The first half of theoretical part is applied to characterization of social solidarity, its development and every single areas, where the principles are being fulfilled. The social solidarity plays an important role in the company and it is an important part of it. In history it was working on voluntary basis, especially through the Church. At the turn of the 19th and 20th century significant national and international negotiations took place and plenty of social precautions were established – that put basis of social policy formation. The solidarity is applied in the social security system, in health, education, living and family policy or is proceeding completely out of public sector.

The second part of theoretical part describes in greater detail possible ways of its implementation towards the certain groups. Three kinds of solidarity are presented in this work: obligatory, voluntary and intergeneration. The obligatory solidarity is realized through the social security system and the health care. In this case it is often spoken about the solidarity of high earning ones with low earning ones, healthy ones with the sick ones, young with old ones, then solidarity of childless ones with the families with children or the solidarity of economic active people with the retired persons. The

voluntary solidarity is realized mostly out of public sector and it is more valuable and better evaluated than the compulsory solidarity. The voluntary solidarity is applied on through the variety of charitable and non-profit organizations and we speak about formal kind of volunteering. On the other hand, informal volunteering is considered as acting when somebody relinquish of something or provides help to somebody else without having any reward expectations. Intergeneration solidarity was in the past comprehended as handing over values, standards, knowledge and experience in frame of family. Nowadays in view of the fact that the age of lives is getting longer and the population is rising, demand of intergeneration solidarity out of family is also rising. The volunteering could be a good instrument for intergeneration learning.

The practical part of this work describes the opinions of enquired respondents to fulfil the principles of social solidarity in the Czech Republic. To arrange all necessary information the quantitative form of investigation has been used. The method of questionnaire has been applied. The number of 188 young people participated in this kind of research.

The main task was to find out how the young people feel the fulfilment of social solidarity principles in practise. The partial goal was to investigate – how the young people feel the compulsory and the voluntary solidarity towards chosen social groups. According to the research results, the young people perceive better the voluntary solidarity, however, mostly they take part in informal kind of volunteering. Formal volunteering, i.e. charity and non-profit organization activities are maximal supported by themselves as well. Regarding the obligatory solidarity it has been find out some differencies, especially by the social security system, where is by the way the solidarity of highearning ones with lowearning ones is being fulfilled. In case of the health insurance, the respondents agreed with the obligatory solidarity and its fulfilment, the problem was related to deducing the insurance, because the respondents prefer to decide about the insurance rise by themselves. Most of the enquired respondents agreed with the compulsory participation on pension scheme and expected the same fulfilment from the economic active part of population. Relative pretty high number of respondents preferred saving the money for the time of getting retired.

Two hypothesis were stated in this kind of research. The first one said that the voluntary solidarity will be better accepted by young people than the compulsory one. The second hypothesis assumed that the young people will feel the affirmative intergeneration demand. Both of them were confirmed on statistic basis.

In my opinion, the young people feel the social solidarity system in the Czech Republic in positive way. Most of addressed respondents apply the solidarity towards single social group and furthermore feel affirmative the requirement of intergeneration solidarity realization. However, the results point out that there is slight disagreement with redistributive state policy.

This work could help to understand better the relationship between young generation and the essential attribute of social citizenship. Eventually to identification of attitudes heading for restricting the redistribution rate towards the social needy individuals. For the social service provider or charity and non profit organization could it be considered as appeal to change the contemporary information availability for public sector. The attention could be dedicated especially to main duty of their activity and to possibilities and ways of volunteering. Generally the information stiffen could make possible to help the young people to involve into the volunteering activities and to participate in activities arranged for the social needy citizens, especially for the senior population.

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 3. 5. 2013

.....

Adéla Vaníčková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala všem, kteří mi pomohli při tvorbě této bakalářské práce. Děkuji zejména Mgr. Aleši Novotnému za odborné vedení, vstřícný přístup a čas, který mi věnoval. Velké díky patří také Mgr. Olze Jedličkové za vstřícnost a odbornou pomoc při vyhodnocování výzkumu.

OBSAH

ÚVOD.....	12
1 SOUČASNÝ STAV.....	14
1.1 Pojem sociální solidarita.....	14
1.1.1 Definice pojmu sociální solidarita.....	14
1.1.2 Význam sociální solidarity.....	16
1.2 Historie solidarity.....	17
1.2.1 Přehled vývoje.....	17
1.2.2 Vývoj politologického myšlení.....	19
1.2.3 Politologické ideologie a solidarita.....	21
1.3 Sociální solidarita v oborech sociální politiky.....	23
1.3.1 Sociální zabezpečení.....	24
1.3.2 Rodinná politika.....	24
1.3.3 Bytová politika.....	26
1.3.4 Vzdělávací politika.....	27
1.3.5 Zdravotní politika.....	27
1.4 Povinná solidarita.....	27
1.4.1 Definice pojmu.....	28
1.4.2 Uplatňování povinné solidarity.....	30
1.5 Dobrovolná solidarita.....	33
1.5.1 Neziskové organizace.....	34
1.5.2 Dobrovolnická činnost.....	35
1.6 Mezigenerační solidarita.....	37
2 CÍL PRÁCE A HYPOTÉZY.....	39
2.1 Cíl práce.....	39
2.2 Hypotézy.....	39
2.3 Operacionalizace pojmů.....	39
3 METODIKA VÝZKUMU.....	41
3.1 Použité metody a techniky výzkumu.....	41
3.2 Charakteristika výzkumného souboru.....	42
4 VÝSLEDKY.....	44
4.1 Výsledky dotazníků.....	44
4.2 Vyhodnocení hypotéz.....	55

4. 2. 1	<i>Vyhodnocení hypotézy č. 1</i>	55
4.2.2	<i>Vyhodnocení hypotézy č. 2</i>	57
5	DISKUZE	59
6	ZÁVĚR	64
7	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	66
8	PŘÍLOHA	

ÚVOD

Sociální solidarita je jedním z principů sociální politiky. V sociálním systému má přisuzovaný značný význam, neboť usiluje o vyrovnaní šancí a podmínek potřebných jedinců ve společnosti.

V historii byla nejdříve uplatňovaná tzv. rodová solidarita, v rámci které docházelo k poskytování pomoci uvnitř rodiny. V důsledku přibývajících nepokojů jako chudoba, bezdomovectví a tuláctví se této úlohy později ujímaly dobrovolně i církve. Takto pojímaná solidarita úzce souvisí s morálkou a hodnotami člověka. Formy této pomoci probíhaly a stále probíhají mimo veřejný sektor, a tudíž nevyvíjí příliš velký tlak na redistribuci. Právě díky této skutečnosti si společnost dobrovolné solidarity velmi váží.

Naopak povinná solidarita je vynucována státem a probíhá prostřednictvím redistribuce. V rámci povinného zdravotního a sociálního pojištění dochází k uplatňování solidarity vysokopříjmových s nízkopříjmovými, mladých se starými, zdravých s nemocnými, zaměstnaných s nezaměstnanými či bezdětných s rodinami s dětmi. Vymezení těchto sociálních skupin je žádoucí, protože neexistuje společnost, v níž by všichni jedinci měli dostatečně velký příjem a práci, lidé neonemocněli, nestárli a neodcházeli do důchodu, nezakládali rodiny a nerozváděli se.

Ne méně významná je solidarita mezigenerační, která je velkým tématem poslední doby, neboť demografické údaje ukazují budoucí nárůst seniorské populace. K této diskuzi bezpochyby přispěl i projekt Evropské Unie *Rok aktivního stárnutí a mezigenerační solidarity 2012*, jehož cílem bylo upozornit veřejnost na přínos seniorů pro společnost. Důležitým bodem mezigenerační solidarity je dále dobrovolnictví, při němž dochází ke spojení lidí všech věkových kategorií, což umožňuje předávání rad a zkušeností mezi generacemi navzájem.

Jaký názor na zmiňované formy sociální solidarity mají mladí lidé? Souhlasí s poskytováním dávek nebo by raději byli proto, aby se každý jedinec ve společnosti o sebe postaral sám bez pomoci redistribuční politiky státu? A souhlasí s poskytováním bezplatné pomoci potřebným jedincům? Jak vnímají mezigenerační solidaritu? Nalézt

odpovědi na tyto otázky bylo hlavním důvodem pro zpracování této bakalářské práce s názvem „Aspekty sociální solidarity ve vnímání mladé generace.“

1 SOUČASNÝ STAV

1.1 Pojem sociální solidarita

1.1.1 Definice pojmu sociální solidarita

Slovo solidarita má své kořeny v latině. Konkrétně se jedná o adjektivum **solidos**, který v překladu znamená plný, pevný či v celku. V římském právu byl používán termín **obligato in solido**, jenž označoval povinnost dlužníka vůči věřiteli. (27)

V sociálním systému a sociální politice je solidarita neodmyslitelnou a velmi podstatnou součástí. Tento pojem je synonymem pro vzájemnou podporu, spoluúčast, soudržnost či porozumění jednotlivců a sociálních skupin. Ve společnosti je jedinec závislý na soužití s ostatními členy, proto je nutné si uvědomit, že na světě není jen sám pro sebe, ale i pro druhé. (17)

V každé společnosti nalezneme specifickou sociální strukturu, která označuje vzájemné vztahy lidí, sociálních skupin a institucí. (25) Jádrem principu solidarity tvoří harmonická spolupráce mezi lidmi a sociálními skupinami. Člověk jako společenská bytost je vždy a za každé situace do jisté míry odkázán na druhé, závislý na společnosti jako celku. (16) Nedílnou součástí sociální struktury jsou dále i politické vztahy, které přispívají ke vzniku diferenciaci společnosti na vertikální úrovni. (25) Tato diferenciaci rozděluje vztahy ve společnosti na základě nadřazenosti a podřízenosti (10) a přispívá tak ke vzniku zásadních rozdílů v sociálním statusu lidí a sociální nerovnosti. (25)

Hlavní funkcí sociální solidarity je utváření a rozdělování životních podmínek a prostředků jedinců či sociálních skupin. Tento proces se řídí myšlenkou sociální spravedlnosti. (16)

Spravedlnost představuje hodnotu, na základě které má každý dostat to, co mu patří. (10) Je spojena s procesy rozdělování a přerozdělování, a to zejména příjmů, životních šancí a předpokladů (např.: vzdělávat se, uplatnit se na trhu práce atd.) mezi jednotlivce nebo sociální skupiny. (16) Pojem sociální spravedlnost se ve společnosti objevuje přibližně od roku 1850. V této době začala řada filozofů blíže zkoumat sociální

a ekonomické instituce, které podstatným způsobem ovlivňovaly a stále ovlivňují rozdělování výhod a zatížení ve společnosti. (30) Princip je rozšířený ve všech moderních státech světa a je uplatňován s naprostou samozřejmostí. Souvisí se sociální smírem a napětím ve společnosti a vytváří silný politický náboj, který ovlivňuje stabilitu společnosti. (6) Stejně jako sociální solidarita, tak i sociální spravedlnost tvoří podstatný prvek sociálního systému a je hodnotou, která se řídí myšlenkami humanismu, lidského dobra a prospěchu. (16)

Sociální solidarita je realizována různými způsoby. Hovoří se o solidaritě celospolečenské, která je organizována státem. Dále rozlišujeme solidaritu dobrovolnou a povinnou. **Dobrovolná solidarita** je uskutečňována jednotlivci, nejrozličnějšími spolky a charitami. Naopak **povinná solidarita** probíhá prostřednictvím redistribuční a transferové politiky státu, jejímž cílem je daňové zatížení vyšších příjmových skupin obyvatelstva za účelem zvýšení příjmů sociálně a ekonomicky slabších jednotlivců a skupin. (6) Realizace tohoto typu solidarity závisí na dané politické situaci ve státu, konkrétně na činnostech a rozhodnutí politiků, neboť ta mají zásadní vliv na společnost a ekonomický život jedinců. Funkce politického systému spočívají v řízení, ovlivňování a rozmísťování hodnot a zdrojů a dále v zajišťování souhlasu společnosti s prováděným rozdělováním. Politika tak představuje jednu z klíčových rolí celé sociálního systému. Dle Nováka je smyslem lidské společnosti v co největší míře uspokojit individuální a skupinové potřeby a zájmy. (22)

Drápal ve svém článku nazvaném O solidaritě a “solidaritě” poukazuje na to, že dvojznačnost pojmu solidarita je pro běžnou populaci značně matoucí. Definice charakterizuje solidaritu dobrovolnou jako projev naší svobodné vůle. Tato definice je však neslučitelná se solidaritou povinnou, kterou naší vůlí ovlivnit nemůžeme. Autor zastává názor, že pokud se má termín solidarita skutečně používat, měla by být nastolena pouze jedna její definice. (5)

Dle Krebse však do budoucna nelze očekávat nijak výrazné změny podstaty solidarity. I nadále by se měla vyznačovat snahou vytvářet důstojné podmínky života všem občanům, zmírňovat sociální napětí a podporovat sociální soudržnost. (17)

1.1.2 Význam sociální solidarity

Solidarita plní ve společnosti významnou roli. Potřeba solidarity ve společnosti je žádoucí, neboť neexistuje společnost, ve které by měli všichni jedinci dostatečně velký příjem a práci. Není žádná společnost, kde by lidé nečelili nemocem, kde by se manželé nerozváděli, lidé nestárli a neodcházeli do důchodu. Právě na základě principu sociální solidarity dochází k vyrovnávání životních podmínek jednotlivých sociálních skupin.

(14)

Být solidární znamená neuvažovat o marginalizovaných či jiných skupinách obyvatelstva jako „o nich“ , ale spíše jako „o nás“, snažit se pochopit nelehké situace, ve kterých se jedinci mohou nacházet, a více si všímat podobností a méně nepodstatných rozdílů jako sociální či zdravotní status, zvyky, náboženství, barva pleti apod. **(28)** Keller uvádí, že se jedná především o střední vrstvy, které si mimořádně zakládají na statusových rozdílech. **(14)**

Rovnost příležitostí

Rovnost příležitostí (či šancí) obecně představuje proces, v rámci něhož dochází k vyrovnání životních šancí pro všechny členy ve společnosti. **(10)** Swift hovoří o tzv. „**minimálním**“ pojetí, které pojednává o tom, že barva pleti, pohlaví nebo víry nesmí mít vliv při hledání zaměstnání nebo při volbě vzdělání. Toto pojetí poukazuje na to, že důležité jsou dovednosti a potenciál daného člověka. Dále rozlišuje tzv. „konvenční“ a „radikální“ pojetí, které rozpracovávají tuto problematiku ještě hlouběji. „**Konvenční model**“ poukazuje na to, že sociální prostředí nemá vliv na schopnosti jedince, „**radikální model**“ zase chápe rovnost příležitostí v tom smyslu, že sociální prostředí ani schopnosti nemají vliv na jeho budoucí život. **(30)**

Úspěch společnosti je podmíněn úsilím o trvalé skloubení ekonomických a etických hodnot, tj. **výkonnosti a právě solidarity**. Vyváženost a splynutí těchto principů umožňuje pozitivně ovlivňovat životní podmínky lidí. Sociální blaho je tedy závislé zejména na výkonnosti ekonomiky, jejíž efektivita je dána lidským potenciálem, založeným na solidaritě, vlastní odpovědnosti a spoluúčasti jednotlivců při řešení vlastních sociálních situacích. **(6)**

Současná doba vytváří prostor pro vznik nových sociálních problémů (např. rozpady rodin, začleňování na trh práce), lišící se rozsahem a kvalitou od potíží, které se vyskytovaly v minulosti. Do budoucna je proto žádoucí a nutné změnit stávající směr solidarity. Každý občan by si měl být vědom své odpovědnosti při uskutečňování celospolečenské solidarity, která se ho bezprostředně týká - ať už v procesu figuruje jako plátce či uživatel. Budoucnost celospolečenské solidarity je spatřována ve vybudování společnosti, kde bude každý zodpovědný sám za sebe, svoji rodinu. Větší úlohu by měla převzít především dobrovolná iniciativa jedinců, kterou by měl stát maximálně podporovat. To umožní vyšší efektivitu a účinnost podpor a dávek, které tak budou poskytovány jen těm nejpotřebnějším. Žádoucí je dále větší podpora vzdělání a tvorba pracovních míst, která zároveň umožní ekonomický růst. **(16)**

Moderní demokracie klade důraz na princip solidarity a sociálních práv. Jedině ty umožňují udržet zmiňovanou demokracii a s ní související humanitární hodnoty. Solidarita a sociální práva dále představují nástroj k řešení problematiky trhu práce, národního státu a nukleární rodiny. **(14)**

1.2 Historie solidarity

1.2.1 Přehled vývoje

Nejprvotnějším typem pomoci v lidské civilizaci byla rodová solidarita, vyznačující se naprostou přirozeností a zakládající se na rodové a kmenové pospolitosti. Až se vznikem dělby práce, ekonomickými, sociálními a právními rozdíly mezi lidmi se začaly objevovat první náznaky sociální politiky a tudíž i nejrůznějších sociálních opatření. **(16)** O poskytovaných prostředcích a péči rozhodovala hlava rodiny, rodu nebo kmene. Časté demonstrace, bouře či revoluce upozorňovaly na sociální napětí a nepokoje ve společnosti. **(34)**

Ve středověku rostla potřeba péče o chudé, která měla dobročinný charakter a zpravidla byla neorganizovaná. Většinou se této potřeby ujímaly církve. Problém představovalo především bezdomovectví a s ním spojené tuláctví, žebrota a krádeže. Tato skutečnost se stala pohnutkou k tomu, aby stát přijal taková opatření, jejichž účelem bylo zmírňování těchto problémů. Jako příklad zmiňovaného opatření lze uvést situaci v Anglii v 17. století, kde bohatí občané platili příspěvky pro pomoc chudým či opuštěným. Podobné postupy se dále rozšířily do Francie, Německa a do Rakouska – Uherska. V novověku sílila role kapitalismu, přibývaly sociální problémy a rozvíjela se dělnická třída a její životní podmínky. **(16)**

Významnou událostí pro 19. století je vznik pracovních opatření. Byly zakládány domovy pro osoby bez práce, roku 1802 byl vydán zákon na ochranu práce, který zakazoval práci dětí v noci. Byly vytvořeny živnostenské řády s přesným vymezením obsahu pracovní smlouvy a upravující podmínky zaměstnávání mladistvých. Stěžejní byl však vznik sociálního pojištění. **(16)**

Přelom 19. - 20. století je významným obdobím, ve kterém došlo k nejrozdílnějším národním i mezinárodním jednáním a k přijetí podstatných sociálních opatření a to především zásluhou konzervativního reformátora Otty von Bismarcka. **(16)** Opatření se týkala zejména pracujících a dělníků, neboť právě pro ně představovaly situace jako například nemoc nelehké životní období. Z nízkého platu bylo totiž naprosto nemožné našetřit peníze do zásoby a uživit tak sebe a celou rodinu. V roce 1883 tak vzniklo povinné nemocenské pojištění. **(33)** Roku 1884 následoval zákon o úrazovém pojištění a roku 1889 zákon o pojištění pro případ invalidity a stáří. Později vzniklo i důchodové pojištění. Nejmladší sociální odvětví sociálního pojištění představuje pojištění v nezaměstnanosti z roku 1911 a přídatky na děti z roku 1924. **(34)**

První světová válka znamenala vystupňování některých sociálních problémů a mnoho dalších navíc vyvolala. Jednalo se především o nové nemoci, nedostatek pracovních míst, bytů apod. **(16)** Největší skupinou, která potřebovala pomoc a sociální ochranu, byli váleční veteráni, invalidé a pozůstalí. Sociální péče byla zajišťována prostřednictvím veřejnoprávních nebo soukromoprávních institucí a pomocí církví.

Vznikaly tak nerůznější dobrovolnické organizace a spolky. V roce 1919 byla založena Mezinárodní organizace práce. (33)

Hospodářská krize ve třicátých letech potvrdila fakt, že stát je rozhodujícím činitelem v sociální politice. (16) Sociální a hospodářská oblast si vyžadovala jeho zásahy, které se postupně rozšiřovaly a s tím stoupala i celková odpovědnost státu za sociální a životní podmínky občanů. Druhá světová válka s sebou přinesla opět nové sociální problémy a všechny vyspělé státy světa šly k tzv. sociálnímu státu. (6)

Po druhé světové válce probíhal poměrně dlouhou dobu hospodářský pokles, který zapříčinil změny téměř ve všech lidských oblastech. Pozornost začala být orientována čím dál tím více na jedince, jeho potenciál a kvality, neboť právě tyto vlastnosti byly (a stále jsou) jak pro hospodářskou prosperitu, tak i pro příznivý vývoj společnosti rozhodující (6) V 70. letech vznikla navíc kritika na štědrý sociální stát. Vliv ekonomických a demografických změn zapříčinil nerovnováhu mezi plátcí a uživateli sociálních dávek. Vznikla tak teorie **krize sociálního státu**. S rozvojem globalizovaného trhu se v 80. letech objevují tendence o dosažení vyšší odpovědnosti jedince za vlastní budoucnost a rodinu a to prostřednictvím soukromého pojištění a rozvojem soukromoprávních penzijních fondů, které jsou doplňkem systémů sociálního pojištění a které stát negarantuje. (34) V současnosti je čím dál tím zřetelnější fakt, že sociální problémy nejsou jen záležitostí státu. Podílet se na nich mohou i nestátní subjekty. (16)

1.2.2 Vývoj politologického myšlení

První důkazy o existenci politického myšlení pochází z 2. tisíciletí př. n. l. Předtím bylo součástí mytologie a náboženství. Už tehdy se hledaly odpovědi na otázky, které přetrvávaly do dnešní doby. Snahou bylo přijít především na to, jaká je funkce státu, technika státní moci či jaké jsou představy o ideálním státě. (25)

Chammurabiho zákoník je považován za první pokus o kodifikaci práva v dějinách a představuje tak nejvýznamnější dílo starověku. Dalším důležitým dokumentem je Starý zákon, ve kterém jsou řešeny mimo jiné otázky dělby moci a sociální

spravedlnosti, která se týkala především sociálního opatření židovské chudiny. (25) Platón se ve svém dialogu Ústava zabývá otázkou spravedlnosti, která podle něj znamená „*činit to, co komu náleží*.“ Každý člen společnosti si tak má hledět svého. Lidi dále dělí do třech tříd. Aristoteles a jeho dílo Polis pojednává o tom, že Polis (obec) je víc než rodina, neboť umožňuje uspokojovat všechny potřeby a maximální rozvoj člověka. Důraz klade na střední vrstvy, proto politickou moc v obci rozděluje mezi bohaté a lid, což je podle něj záruka stability. (22)

Z období středověku je nutné uvést Tomáše Akvinského, který nacházel inspiraci v Aristotelovi a jeho pojetí společnosti. Největší hodnotu má jedinec. Ten postupně vytváří svazky – rodinu – vesnici – město – státní pospolitost. Stát má podle něj vést občany ke spravedlivému a ctnostnému životu. V případě, že vládce začne zneužívat své moci, je poddaným dovoleno ho odstranit. Bohatí mají dále povinnost poskytovat svůj přebytek chudým a společnosti. Politika je dle něj mravní odpovědností. (25)

Typické pro období renesance je kritické hodnocení předchozích staletí. Politická teorie vycházející z humanismu renesance, chápe člověka jako původce společenskopolitických poměrů a stát vnímá jako nástroj lidských zájmů. K významným politickým teoretikům tohoto období patří Niccolo Machiavelli a jeho dílo Vladař. (25) Toto dílo obsahuje rady vládci, jak nejlépe vládnout. Machiavelli chápe úlohu panovníka jinak než ostatní teoretici té doby. Zajímá ho především dobro vladaře. Základní vlastnosti, které mu přisuzuje je síla, neohroženost, schopnost zasáhnout s přiměřenou tvrdostí, někdy až s krutostí. Dobrý panovník musí být dobrým znalcem lidí a lidské přirozenosti. (22)

Pro období osvícenství jsou charakteristické koncepce přirozených práv a společenské smlouvy. Mezi významné osobnosti té doby patří filozof Thomas Hobbes a jeho dílo Leviathan, ve kterém navrhuje koncepci přirozeného práva a společenské smlouvy. Usiluje o vytvoření takového státu, jehož cílem bude zajištění mírového soužití jedinců, péče o chudé a rovnosti před zákonem. Aby toho bylo dosaženo má stát dovoleno neomezeně zasahovat do svobod jedince a současně i do jeho majetku. (25) Dalším významným filozofem je anglický politik John Locke. Podle něj si lidé, kteří zakládají rodiny, sdružují se a obchodují, nemohou být bez pomoci státu jisti

základními právy jako život, svoboda a majetek. (22) Lidé by měli dále dbát o dobro druhých a důvod vzniku státu je odezvou na chamtivost, mravní nejistotu a stále se zvyšující společenskou nerovnost. Jean Jacques Rousseau zase tvrdí, že až se vznikem soukromého vlastnictví se člověk stává egoistou a kriticky hodnotí i stát, který chrání především zájmy bohatých. (25) Podle něj už od přirozenosti existují mezi lidmi rozdíly dané nadáním, zdravím či věkem. Za zásadní však považuje nerovnosti sociální, které jsou příčinou ztráty jejich svobody. Připouští tedy určitou nerovnost mezi lidmi z hlediska majetku, vrozených vloh či vlastností získaných v rodině, na druhé straně však zdůrazňuje skutečnost, že ve státě jsou lidé navzájem sobě rovnými občany s právem podílet se na řízení veřejných záležitostí. Východisko představuje společenská smlouva, jejíž podstatou je ochrana práv a svobod jednotlivce. Skrz tento pakt si jsou všichni občané rovni a dostává se jim stejné ochrany, ačkoli v jiných směrech mezi nimi existuje mnoho odlišností. (22)

Na přelomu 19. a 20. století má své zárodky moderní politická věda. Karl Marx ve svých dílech zdůrazňuje význam ekonomiky a s tím související aktivitu lidí. Podle Marxe jsou tyto činnosti primární, neboť jejich charakter určuje obsah všech dalších aktivit člověka. Marx dále tvrdí, že výrobní síly jako ekonomické zdroje a technologie, které jsou společnosti k dispozici, určují sociální uspořádání společnosti. Lidi třídí do dvou základních skupin, jedince, kteří vlastní výrobní prostředky a jedince, kteří je nevlastní. Z českých představitelů je nutné zmínit Tomáše Garrigua Masaryka, který politiku a etiku chápal jako dva pojmy, které spolu navzájem souvisí. Podstatu cíle humanismu nalézal v demokracii, v překonání bídy a zavedení rovnosti. (22)

1.2.3 Politologické ideologie a solidarita

Ideologie je soubor názorů, které tvoří jádro politické aktivity. Zpravidla navrhuje model žádoucí budoucnosti a vysvětluje možnost politické změny. (5) Pro ideologii je typická specifická struktura hodnot, jako jsou normy, principy, postupy apod. Právě rozdílnost v těchto uznávaných hodnotách je východiskem pro rozlišení jednotlivých politologických ideologií. (25)

Liberalismus

Stěžejní hodnotu klasického liberalismu představuje individualismus. Jednotlivec je podle této ideologie mnohem důležitější než sociální skupina či kolektiv. Všichni mají stejnou hodnotu, přičemž každý má v sobě něco jedinečného, čím se odlišuje od ostatních. Jedinec tedy sobecky sleduje svůj zájem a spoléhá převážně sám na sebe. Cílem liberalismu je taková společnost, ve které každý bude mít možnost rozvíjet se a činit vlastní morální rozhodnutí. Fungování ekonomiky je dle této myšlenky reálné pouze za předpokladu, když do ní stát nebude zasahovat. **(9)** Pro liberalismus je tedy typické odmítání jakéhokoli zásahu do ekonomické, ale i sociální oblasti. Stoupenci liberalismu zastávají také názor, že lidé jsou si rovni pouze v rovině morálních hodnot. Odmítají však rovnost sociální, neboť ne všichni jedinci ve společnosti projevují ochotu stejně usilovně pracovat, rozvíjet svůj talent a přinášet stejně velké oběti. Existence sociální rovnosti je zcela nemožná, protože za takových podmínek nikdo není motivován k tomu, aby plně rozvíjel svůj talent. **(4)**

Konzervatismus

Konzervatismus je občas považován za životní postoj než ideologii. Typické pro konzervatismus je organické pojetí společnosti, kde jádro tvoří sociální skupiny, které určují efektivitu společnosti. Člověk je součástí skupiny a dodržování závazků mu umožňuje svobodu. Konzervatismus připisuje velký význam především rodině, neboť rodina zabezpečuje chod společnosti výchovou, předáváním a udržováním hodnot. **(25)** Pro konzervatismus mají velkou hodnotu dále tradice, neboť díky nim je ve společnosti zabezpečena stabilita a bezpečnost a zároveň vyvolávají v jedincích vědomí identity. To, že člověk patří k nějakému celku, v něm probouzí sociální sounáležitost. Rovnost konzervatismus chápe jako obvyklý jev vyskytující se ve společnosti. Bohatým a úspěšným členům je tak uložena povinnost pečovat o jedince, kteří jsou na tom hůře. **(4)**

Socialismus

Tato ideologie poukazuje na to, že společnost nezachází rovně se všemi občany, a proto je nutné nastolit sociální rovnost, která je zároveň stěžejní myšlenkou socialismu. Existence sociální rovnosti umožňuje zajistit stabilitu a soudržnost celé společnosti. Dále se tento směr zabývá tématem společného vlastnictví, které zaručuje prospěch

všem. Naproti tomu vlastnictví soukromé vyvolává v člověku sobeckost, nenasytlost. (9) Vzniká tak nerovnost a sociální nepokoje, což způsobuje rozdělení společnosti. (4) Aby k takovým konfliktům nedocházelo, doporučují socialisté nastolení ekonomické a již zmiňované sociální rovnosti. Tato opatření zároveň umožní přestat dělit společnost na třídy. (9) K tomuto rozhodnutí se dospělo v 50. let 20. století, kdy poklesla jak třídní solidarita, tak i počet dělnického obyvatelstva. To se stalo hlavní pohnutkou k tomu, aby socialismus ustoupil od společenských tříd, které zpočátku preferoval. (4)

1.3 Sociální solidarita v oborech sociální politiky

Všechna odvětví sociální politiky jsou postavena na principu sociální solidarity, neboť prostřednictvím tohoto principu dochází ke zvýšení příjmů sociálně i ekonomicky slabších jedinců. (6) Jedná se o **rodiny s dětmi**, u kterých má stát povinnost podporovat založení rodiny, chránit a podporovat těhotné ženy a matky v době mateřství, chránit rodinu a poskytovat ekonomickou podporu rodině při výchově dítěte, chránit zájmy dětí a poskytovat přiměřené zdravotní, vzdělávací a sociální služby. Další důležitou skupinu tvoří **senioři**. Pozornost je v tomto případě věnována především na ekonomické zabezpečení a dostupnost zdravotních a sociálních služeb. U **osob se zdravotním postižením** se jedná o peněžité dávky, které se poskytují ke zmírnění následků postižení a zároveň podpoře sociálního začleňování. Opatření jsou dále směřována **nezaměstnaným** občanům, kteří mohou pracovat, projevují zájem o práci a jsou evidováni na úřadu práce. Další skupinu tvoří **nemocní jedinci**, kde pomoc spočívá v zajištění dostupné zdravotní péče a v pomoci při řešení sociálních problémů, které se týkají jejich léčby a péče. Objektem jsou dále **jedinci ohrožení chudobou** či **sociálním vyloučením**. Tato situace se může dále týkat bezdomovců, zadlužených osob, příslušníků etnických menšin a cizinců. (33)

1.3.1 Sociální zabezpečení

Systém sociálního zabezpečení se skládá celkem ze tří pilířů, kterými jsou: systém sociálního pojištění, státní sociální podpora a sociální pomoc (12). Sociální pojištění a sociální podpora je blíže popsána v kapitole 1.4

Sociální pomoc se řídí myšlenkou solidarity a především subsidiarity, neboť je poskytována až tehdy, nemůže – li jedinec sám (nebo s pomocí rodiny) uspokojovat své základní životní potřeby z důvodu nedostatečných prostředků. Mezi příjemce sociální pomoci patří většinou dlouhodobě nezaměstnaní, senioři, zdravotně postižení jedinci, rodiny s nezaopatřenými dětmi apod. Cílem je navrátit občanovi co nejrychleji sociální suverenitu a poskytnou mu pomoc, která umožní obtížnou sociální situaci řešit nebo alespoň zmírnit. Mezi základní nástroje sociální pomoci patří **poradenství, sociálně – právní ochrana, hmotná pomoc a sociální služby**. Jsou rozlišovány 3 typy dávek – dávky pro zdravotně postižené, dávky systému hmotné nouze a příspěvek na péči. (12)

1.3.2 Rodinná politika

V rodinné politice je zastoupena solidarita od bezdětných k rodinám s dětmi a dále solidarita vysokopříjmových s nízkopříjmovými rodinami. Rodinou je v systému sociálního zabezpečení chápáno soužití rodičů a nezaopatřených dětí ve společné domácnosti. (12)

Nezaopatřené dítě

Nezaopatřené dítě je podstatný pojem a to zejména v systému sociálního zabezpečení, neboť v případě nezaopatřenosti má jedinec nárok na určité dávky, popřípadě úlevy. Nezaopatřené dítě je takové dítě, které skončilo povinnou školní docházkou a poté i nadále, jestliže „(...) *se soustavně připravuje na budoucí povolání studiem na střední nebo vysoké škole nebo se nemůže připravovat na budoucí povolání pro nemoc či úraz ani vykonávat výdělečnou činnost či z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu je neschopno vykonávat soustavnou výdělečnou činnost.*“ (str. 298, 12) Nezaopatřenost končí ve 26. roce věku člověka. (12) U

nezaopatřeného dítěte je dále zohledňován jeho nepříznivý zdravotní stav, je-li dlouhodobý. Takový stav způsobuje zvýšení životních nákladů rodiny. Za dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav se považuje stav, který trvá déle než jeden rok. (37)

Mateřství

Nastává tehdy, když žena potřebuje pracovní volno, a to z důvodu vysokého stupně těhotenství. O mateřství se dále jedná v případě porodu a následné péče o narozené dítě. Žena po dobu mateřské dovolené užívá dávku ze systému sociálního zabezpečení. Matka kvůli těhotenství a mateřství nemůže pracovat a tato dávka ji tak hmotně zabezpečuje. Porodné se poskytuje jen v některých evropských zemích, zpravidla se jedná o jednorázovou dávku. (33)

Rodičovství

V posledních letech se čím dál tím více začíná užívat termín rodičovská dovolená. Rodičovskou dovolenou může čerpat jak matka, tak i otec dítěte. Během tohoto období rodič obvykle nepracuje a při splnění podmínek daných zákonem má nárok na dávku ze systému sociálního zabezpečení. Konkrétně se jedná o rodičovský příspěvek, popřípadě přírůstek na dítě a sociální přírůstek. Dále zákon definuje tzv. rodičovskou odpovědnost. Jedná se o práva a povinnosti rodiče při péči o nezletilé dítě. (33) Od 80. let 20. století nastávají změny rodinného života, které jsou zdrojem tzv. nových sociálních rizik. Roste křehkost rodiny způsobená především emancipací žen a jejich snahou uplatnit se na trhu práce. Toto zapříčinila skutečnost, že příjmy mužů se zastavily a bylo je tedy nutné doplnit. Postupně tak vzniklo znevýhodnění mezi partnery, týkající se především výše příjmu a změny autority v domácnosti. Vzrostla rozvodovost, která dříve nebyla tak obvyklá. Za další „novinku“ je považován rostoucí počet přetížených matek – samoživitelek, které se snaží skloubit mateřství se zaměstnáním. Další skutečností je zvyšující se počet bezdětných párů. (13)

Stáří

Stáří je poslední etapou života jedince. Většinou nastává po skončení ekonomické činnosti. Charakteristické pro toto období jsou dále fyzické a duševní změny. Proces stárnutí často pro člověka představuje ztrátu postavení, snížení příjmu a v souvislosti s tím zmenšení životního standardu. Jedinec ztrácí každodenní pracovní rutinu, trávající

mnohdy až desítky let. Typické pro toto období je i snížení respektu, a to většinou u mladé části populace. **(10)** Vznik nároku na důchod je dán společenskou dohodou, která vychází ze skutečnosti, že v určitém věku většina lidí není schopna aktivně pracovat. **(33)**

1.3.3 Bytová politika

Bydlení umožňuje vytvářet prostředí pro kvalitní rodinný život. Ovlivňuje kvalitu partnerských vztahů, výchovy dětí, vzdělanosti, práci a kulturnosti života. Je významný determinantem zdraví, vzdělávání a práce. **(16)** „*Slušné a bezpečné bydlení je základní podmínkou kvality života a důležitou složkou životní úrovně.*“ **(33, str. 259)** Solidarita státu spočívá především ve snaze zvýšit finanční dostupnost bydlení pro obyvatelstvo (zejména pro nízkopříjmové rodiny) a zajistit dostupné a kvalitní bytové jednotky. V ČR je rodinám s nízkými příjmy poskytován příspěvek na bydlení a doplatek na bydlení. Obce či neziskové organizace poskytují sociální bydlení, jehož podstatou je levnější nájem. Velký problém představuje především dostupnost bydlení a výdaje na něj, které jsou nejvíce zatěžující položkou rodinných rozpočtů. Především pro mladé rodiny je těžké sehnat adekvátní bydlení a tak jsou nuceny uchýlit se k hypotečním úvěrům. **(33)** V bytové politice rozeznáváme 3 typy bytových systémů. V **liberálním systému** se předpokládá vysoká míra odpovědnosti občana za bydlení. Každý jedinec si zabezpečuje potřebu bydlení dle svých finančních možností. Tento systém je značně nerovný - umožňuje pouze vyšším příjmovým skupinám uspokojit potřeby bydlení podle svých představ a zpravidla i ve vysokém standardu. Naopak **univerzalistický systém** se opírá o princip celospolečenské solidarity a předpokládá vysokou odpovědnost státu za potřeby obyvatel v bydlení. Zdůrazňuje hledisko rovnosti. **Korporativní systém** staví na principu solidarity a subsidiarity a kromě soukromých zdrojů využívá i různých dotací a podpor plynoucích ze solidarity státu a solidarity nižších společenství jako jsou obce a družstva. Velký důraz klade na nestátní neziskové organizace. Je nutné podotknout, že žádná země nevyužívá pouze jeden typ bytového systému, ale vždy kombinuje všechny uvedené. **(16)**

1.3.4 Vzdělávací politika

Dle Listiny základních práv a svobod má stát povinnost vytvářet podmínky pro vzdělávání, a proto financování vzdělávací soustavy probíhá ve větší míře pouze z veřejných zdrojů. V České republice úpravu vzdělání najdeme ve školských zákonech a Listině základních práv a svobod. **(33)** Článek 33 Listiny říká: „*Každý má právo na vzdělání. Školní docházka je povinná po dobu, kterou stanoví zákon. Občané mají právo na bezplatné vzdělání v základní a středních školách, podle schopností občana a možností společnosti též na vysokých školách.*“ **(čl. 33, 32)** Z výše uvedeného vyplývá, že vzdělání musí být bezplatné, pokud je povinné. Další vzdělávání však závisí na genetickém vybavení jedince, jeho schopnostech, rodinném zázemí apod. Je tedy velmi diskutabilní otázkou v naší společnosti, zda má být i nadále poskytování středoškolského a vysokoškolského vzdělání bezplatné či zda se na něj má student podílet. Stát dále pomáhá rodinám s dětmi vytvořením mateřských a základních škol. Dále umožňuje vzdělání na středních a vysokých školách, ale pouze za předpokladu, že studentem je nezaopatřené dítě. **(33)**

1.3.5 Zdravotní politika

V systému zdravotní péče v ČR je právo na ochranu zdraví obsaženo v Listině základních práv a svobod. Zdravím se rozumí stav dokonalé tělesné, duševní a sociální kondice bez přítomnosti nemoci. Systém zdravotnictví umožňuje občanům pečovat o své zdraví, ale nutná je jejich účast na veřejném zdravotním pojištění. Výhody tohoto systému jsou spatřovány ve svobodné volbě občana při výběru lékaře, zdravotnického zařízení či zdravotní pojišťovny a dále vysokou dostupností základní zdravotní péče pro všechny. I v tomto procesu hraje důležitou roli princip solidarity. **(1)**

1.4 Povinná solidarita

Jak již bylo řečeno, povinná sociální solidarita se projevuje v různých oblastech sociální politiky a jedná se o solidaritu, která je vynucena státem. **(16)** V České republice nalezneme různé postoje k tomuto plnění. Taufar uvádí, že z výsledků výzkumu konaného roku 2006 vyplývá, že česká společnost souhlasí s budováním a udržováním sociální soudržnosti, nicméně spatřuje problém v nástrojích realizace. Diskuze se často týkají progresivní daně, která má jak své přívržence, tak odpůrce. Odpůrci při obhajobě svého stanoviska vycházejí z ekonomické a neoliberální teorie. Dle jejich názoru je progresivní daň ve výsledku nevýhodná, brání ekonomickému rozvoji a má pro společnost špatný vliv. Solidaritu v tomto případě nechápou jako vyjádření pomoci a soucitu potřebným, ale poukazují na její zneužívání prostřednictvím politické strategie. Naopak přívrženci proti progresivní dani nic nenamítají, neboť se domnívají, že všichni bez rozdílu čerpáme v rámci společenství určité užitky, a proto je správné podílet se na jejich financování. Dle nich je tedy žádoucí, aby docházelo k finanční spoluúčasti prostřednictvím principu sociální solidarity, a to od vysokopříjmových k nízkopříjmovým jedincům. Autor se v závěru článku přiklání k názoru, že financování by měli zajišťovat ti, kteří disponují nějakými prostředky. Připouští ale také možnost budoucího fungování společnosti čistě na principu dobrovolné solidarity. K tomu by však mohlo dojít pouze za předpokladu, že solidarita přestane být základem sociální politiky, ale stane se tzv. „ (...) *obecnějším principem řídící fungování kulturní společnosti jako celku.*“ **(31)**

1.4.1 Definice pojmu

Jinými slovy lze povinnou solidaritu nazvat jako solidaritu nedobrovolnou či vynucenou státem. „*Formy povinné solidarity jsou označovány jako sociální ochrana.*“ **(33, str. 34)** Mezi hlavní nástroje patří především regulace, povinné pojištění a daně **(33)**, které stát uvaluje na občany. Ty jsou pak převáděny ve formě pomoci sociálně potřebnějším. Dnešní ekonomika se tak kromě tržní směny, zisků a soukromých zájmů potýká i s redistribucí, která může vyvíjet na jedince tlak k činnosti, která plyne jednak z jeho kalkulace, ale také z kalkulace vnějších sil a to především státu. **(20)** Nejen

v České republice se na rozvoji sociálních systémů uplatňuje právě tento druh sociální solidarity, uskutečňovaný prostřednictvím redistribuční a transferové politiky státu. **(16)**

Charakteristika přerozdělovacího procesu

Rozdělovací a přerozdělovací funkce je jednou z nejvýznamnějších funkcí sociální politiky. Dle Krebse: „*Přerozdělováním se zmírňuje výchozí nerovné postavení lidí v té míře, kterou společnost uznává za žádoucí.*“ **(str. 60, 16)** Sociální politika touto funkcí usiluje především o zajištění důstojných životních podmínek a rovných šancí všech občanů. Důležité je podotknout, že proces přerozdělování se netýká jen důchodů, ale i životních šancí, příležitostí, apod. **(16)**

Každý občan je nucen akceptovat společný zájem a respektovat generační závislost. Proto jsou ve společnosti nastavena sociální pravidla, která jsou prostředkem pro dosažení rovnováhy a sociálního smíru. Spravedlivá sociální pravidla se řídí zásadou slušnosti, taktu, tolerance a ohleduplnosti. Tyto normy by měly dále usilovat o vzájemné porozumění a obhajobu společných existenčních zájmů ve společnosti. Jedině společnost, která je založena na prosazení skupinových a individuálních potřeb s podporou a účastí většinové části společnosti, může být úspěšná. **(12)**

Proces přerozdělování důchodů probíhá ve dvou fázích. Prvotní rozdělení je proces, ve kterém dochází k rozdělení důchodů, jako jsou mzdy, úroky, zisky atd. Takové rozdělení však neodpovídá poměrům mezních produktivit výrobních faktorů a je proto je nutné další rozdělení, ke kterému dochází především prostřednictvím státního rozpočtu. Ten má zákonem stanovené příjmy, výdaje, ale i nástroje, které je utvářejí. Jedná se o daně, poplatky, různé sociální dávky apod. Na tomto přerozdělování se dále podílí fond sociálního pojištění, jako je penzijní a nemocenské pojištění a pojištění v nezaměstnanosti. V konečné fázi jsou tak důchody domácností zvýšeny o tzv. transferové platby (sociální podpory, podpory v nezaměstnanosti apod.) a zároveň sníženy o daně, poplatky a další odvody do státního rozpočtu. **(18)** V této fázi je zřetelná menší nerovnost než pro rozdělení první, neboť „(...) *důchody vyšších příjmových skupin domácností se v procesu přerozdělování snižují a důchody nižších příjmových skupin se naopak zvyšují.*“ **(str. 193, 18)**

Z výše uvedeného vyplývá, že proces přerozdělování je jednou z nejsložitějších funkcí sociální politiky. Jako problémový se jeví především způsob, kterým se uskutečňuje přerozdělování důchodů a šancí a rozsah realizované redistribuce. **(16)** Proces přerozdělování by měl být jednak efektivní a to, **pro celou společnost**, a jednak by měl být přínosný pro ty, kteří to skutečně potřebují. **(6)** Je správné poskytnout podporu v hmotné nouzi člověku, kterému to zlepší jeho poměry. Avšak jinak se jeví situace, kdy podporu dostane člověk, který je schopen platit veškeré výdaje sám, aniž by mu to způsobovalo nějaké problémy. Tak to poskytnutá solidarita se jeví jako zbytečná. **(17)**

Nalézt ideální míru redistribuce není snadné. Příliš vysoká míra přerozdělení může tlumit ochotu lidí pracovat a zároveň může mít vliv na snížení odpovědnosti za jejich život. **(17)** Hrozí, že jedinci začnou více spoléhat na státem garantovaný příjem a naleznou oblibu ve volném času před prací. **(18)** Naopak nízká míra přerozdělení zeslabuje stabilitu a celkový rozvoj společnosti. To může mít za následek výskyt chudoby, sociálního neklidu či nedokonalého rozvoje vzdělávacího systému. **(16)**

Chce – li být společnost funkční, měla by nastavit pravidla spravedlivé dělby produktů jasným, srozumitelným a přístupným způsobem pro všechny jedince ve společnosti. Pozornost by měla být věnovaná především dětem a mladým lidem při jejich vstupu do společenského života. Všichni občané by se měli aktivně zapojit do tvorby společenského bohatství a respektovat limitované možnosti ostatních jedinců ve společnosti. **(12)** Důležité je také, aby výše plateb byla rozumná, efektivní a příliš člověka (plátce) nezatěžovala. **(17)**

1.4.2 Uplatňování povinné solidarity

Povinná sociální solidarita je nedílnou součástí systému sociálního zabezpečení. Zde se uplatňuje solidarita zdravých s nemocnými, mladých se starými (tj. mezigenerační solidarita), solidarita zaměstnaných s nezaměstnanými a solidarita vysokopříjmových s osobami, které mají příjmy nižší, popřípadě nízké nebo žádné. **(12)** Povinnou sociální solidaritu můžeme dále nalézt ve veřejném zdravotním pojištění. Zde se jedná o

solidaritě mezi bohatými a chudými, kde hlavní roli sehrává rozdílná výše příjmů a dále solidaritu zdravých s nemocnými. (37)

Důchodové pojištění

V důchodovém pojištění se za prvé uplatňuje **solidarita pojištěnců s vyššími příjmy s pojištěnci s nižšími příjmy**. Zadruhé **solidarita ekonomicky aktivních jedinců s osobami, které pobírají důchody**. (37) Důchodové pojištění se týká každého jedince ve společnosti. Přispívají do něj všichni ekonomicky aktivní občané a výše příspěvku má vliv na příjmy a životní úroveň člověka a jeho rodiny. V letech 1990 – 1996 byly vytvořeny dva pilíře důchodového systému, a to povinné základní důchodové pojištění a dobrovolné penzijní připojištění se státním příspěvkem. (1) Součástí důchodového pojištění je sociální pojištění. Tento systém je průběžně financovaný, povinný a opírá se o princip **mezigenerační solidarity**. Z vybraného pojistného jsou poskytovány peníze na současné důchody osobám v důchodu. S tímto systémem se však pojí značné problémy, které se týkají především vysoké solidarity, nerovnosti při tvorbě zdrojů aj. (12) Dobrovolné penzijní připojištění se státním příspěvkem bylo zavedeno od roku 1994. Občan si dlouhodobě sám spoří a tím si zabezpečuje svoji budoucnost ve stáří. Navíc jsou mu poskytovány zvýhodněné příspěvky od státu či od zaměstnavatele. Výše tohoto příspěvku je dána výší příspěvku účastníka. Celkově jsou z důchodového pojištění poskytovány důchody **starobní, invalidní, vdovský, vdovecký a sirotčí**. (1)

Nemocenské pojištění

Prostřednictvím nemocenského pojištění dochází k finančnímu zabezpečení osob, u kterých vznikla sociální událost (např. nemoc, úraz, ošetřování těhotenství, mateřství). Je stanoveno zejména pro ekonomicky aktivní občany a při splnění stanovených podmínek vzniká přímo ze zákona. (37) Systém nemocenského pojištění se dělí na nemocenské pojištění zaměstnanců a na nemocenské pojištění osob samostatně výdělečně činných. Zaměstnancům jsou poskytovány **dávky nemocenské, peněžité podpory v mateřství, ošetřovné a vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství**. Samostatně výdělečně činným osobám jsou poskytovány pouze dávky nemocenské a peněžité podpory v mateřství. (12)

V tomto typu pojištění se uplatňuje **solidarita pojištěnců s těmi, které postihla sociální událost, tj. solidarita zdravých s nemocnými** a dále **solidarita pojištěnců s vyššími příjmy s pojištěnci s nižšími příjmy** (či s pojištěnci bez příjmů). (16)

Státní sociální podpora

Státní sociální podpora je systém peněžitých dávek, které jsou adresované zejména nízkopříjmovým rodinám s nezaopatřenými dětmi. Existují dva typy dávek. U tzv. testovaných dávek se pro zjištění nároku na dávku sleduje příjem dané oprávněné osoby. Příjem nesmí přesahovat částku, ke které se dospělo součinem částky životního minima rodiny a koeficientu 2,40. Do testovaných dávek patří **přídavek na dítě, příspěvek na bydlení a porodné**. Zde se uplatňuje **solidarita vysokopříjmových rodin s nízkopříjmovými rodinami**. U netestovaných dávek hovoříme o **solidaritě od bezdětných k rodinám s dětmi** a výše příjmu se zde nesleduje. Jedná se o **rodičovský příspěvek a pohřebné** (12). Od 1. ledna 2013 přestaly být součástí státní sociální podpory dávky pěstounské péče. Tyto dávky nyní obsahuje zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. (21)

Zdravotní pojištění

Podmínkou pro správné fungování českého zdravotnického systému je veřejné zdravotní pojištění. Zdravotní pojištění je povinné pro každého občana České republiky, vzniká ze zákona a zaniká smrtí pojištěnce, prohlášením za mrtvého či ukončením trvalého pobytu na území České republiky. Placením pojistného se občan pojišťuje na případná zdravotní rizika, která si vyžadují lékařskou péči. Zaměstnanci či osoby samostatně výdělečně činné jsou plátcí zdravotního pojištění, přičemž zaměstnanci si hradí pojistné z jedné třetiny a ze dvou třetin jej hradí zaměstnavatel. Nezaopatřené děti, příjemci důchodů, ženy na mateřské a rodičovské dovolené, uchazeči o zaměstnání, osoby pobírající dávky sociální péče jsou od placení pojistného osvobozeni a pojistné za ně platí stát. (37) Ve zdravotním pojištění se princip sociální solidarity realizuje třemi způsoby. Jedná o **solidaritu zdravých s nemocnými, solidaritu mezi mladými a seniory a solidaritu mezi bohatými a chudšími** (každý platí stejné procento pojistného z rozdílné výše příjmů). (12)

Sociální zabezpečení v nezaměstnanosti

Za nezaměstnaného je považován člověk, který chce pracovat, a proto aktivně hledá práci, avšak nemůže ji najít. Velké riziko představuje nezaměstnanost dlouhodobá, která pro člověka může znamenat ztrátu sociálního statusu, prestiže, změnu životního stylu apod. Dlouhodobá nezaměstnanost může dále vést k zmiňované chudobě a sociálnímu vyloučení. **(10)** Ekonomiky celého světa se v posledních letech potýkají s ekonomickou recesí. Jinak tomu není ani v České republice. Pokles výroby zapříčinil zvyšující počet nezaměstnaných. Tato problematika se tak stává čím dál tím více aktuálnější. V České republice existují 2 přístupy řešení nezaměstnanosti ze strany státu, a to aktivní a pasivní politika zaměstnanosti. **Aktivní politika zaměstnanosti** zajišťuje potřebné kvalifikace, vyhledávání a vytváření nových pracovních míst. **(12)** Mezi její nástroje patří rekvalifikace, investiční pobídky, veřejně prospěšné práce, společensky účelná pracovní místa, příspěvek na zapracování a příspěvek při přechodu na nový podnikatelský program. Aktivní politika zaměstnanosti dále podporuje zaměstnávání osob se zdravotním postižením, a to prostřednictvím chráněného pracovního místa. **(33)** Pokud se zaměstnavatel rozhodne zřídit chráněné pracovní místo či chráněnou pracovní dílnu, náleží mu od úřadu práce příspěvek na zřízení. Zaměstnanci jsou v této činnosti dále podporováni různými daňovými úlevami. **(35)** Cílem **pasivní politiky zaměstnanosti** je zabezpečení životních podmínek nezaměstnaných jedinců prostřednictvím dávek a podpor v nezaměstnanosti. Účelem je vyrovnání ztráty pracovního příjmu nezaměstnaného a umožnit mu najít zaměstnání, které bude odpovídat jeho ekonomickým potřebám. Nutný je soulad těchto potřeb s cíli ekonomiky. Od roku 1993 je v ČR vytvořen příspěvek na státní politiku zaměstnanosti, který je vytvářen na principu pojištění. Na financování se tak podílejí zaměstnavatelé, zaměstnanci a osoby výdělečně činné. **(16)**

1.5 Dobrovolná solidarita

Dobrovolná solidarita je starší než solidarita povinná. Na rozvoji toho druhu solidarity má velkou zásluhu křesťanství. Díky jeho výzvě „*miluj bližního svého*“, společenské

svornosti a soudržnosti křesťanských pospolitostí v dobách pronásledování se solidarita postupně rozšířila velkou rychlostí. V současnosti organizování dobrovolné solidarity mají pod svoji záštitou církve či neziskové organizace. Podstatné je, že zpravidla probíhá mimo veřejný sektor. (33) Právě díky tomu, že nevyvíjí příliš silný tlak na redistribuci, dosahuje v sociálních systémech velké morální hodnoty a je jí připisován značný význam. To, že se jedinec vzdá svého zisku ve prospěch někoho jiného, je ve společnosti vysoce ceněno. Jediný problém však představuje skutečnost, že s její pomocí není reálné zajistit fungování celého sociálního systému. (16)

1.5.1 Neziskové organizace

V České republice se nachází kolem desítek tisíc nestátních organizací různých forem. Mezi nejčastější patří občanská sdružení, obecně prospěšné společnosti a nadace. Jsou jim poskytovány státní dotace a dále finance z obecního rozpočtu, ze zahraničních zdrojů, z podnikatelské sféry, ze sbírek apod. Vícezdrojové financování jim tak umožňuje zachovávat nezávislost. (35)

Spolupráce se státem a státní sociální správou je podstatná, neboť neziskové organizace se významným způsobem podílejí na řešení řady sociálních problémů ve společnosti. (35) V roce 2009 neziskové organizace sepsaly výzvu předsedovy vlády, ve které ho žádaly, aby vláda při jednání o státním rozpočtu pro rok 2010 pamatovala na činnost neziskových organizací a jejich přínos pro společnost. Výzva vznikla především z obavy ze snížení státních výdajů, které by se staly důsledkem snížené podpory neziskových organizací. Svoji žádost neziskové organizace obhajovaly hned několika důvody. Na úvod uvádějí, že jejich činnost zmírňuje společenské dopady, z nichž některé lze řešit prostřednictvím státní správy jen velmi obtížně. Dále poukazují na to, jak zásadním způsobem se podílejí na zajišťování sociálních služeb pro jedince s tělesným či mentálním postižením, pro děti bez rodin či pro občany v těžké životní situaci. Svoji pomoc dále poskytují mladým lidem k jejich dalšímu rozvíjení a vzdělávání, dětem a mládeži ze sociálně slabších rodin, osobám bez přístřeší, zneužívaným jedincům. Zdůrazňují, že velký počet těchto lidí je přímo závislý na

asistentech neziskových organizací. Jejich činnost tak můžeme chápat jako „ (...) *prevenci před kolapsem společnosti v podobě prudkého nárůstu chudoby, negativních sociálních projevů, politického extremismu, kriminality a občanských nepokojů, které mohou nastat jejich fatálním zanedbáváním.*“ **(29)** V závěru výzvy neziskové organizace uvádějí, jak důležité je především v období krize promyšleně plánovat a co nejefektivněji využívat prostředky, které jsou k dispozici. **(29)**

1.5.2 Dobrovolnická činnost

Za dobrovolníka je označován člověk, který svůj čas, energii, vědomosti či dovednosti věnuje ostatním lidem nebo společnosti. Tuto pomoc poskytuje nepovinně, bez finančního ohodnocení a ve prospěch druhých. Motivy věnovat se dobrovolnické činnosti jsou různé. Mohou být dány morálkou, náboženským přesvědčením, zájmem o získávání dalších zkušeností a navazování nových kontaktů či pocitem účasti na šíření dobré myšlenky. **(36)** Dobrovolnictví se zpravidla věnují studenti (většinou ti, kteří se věnují studiu pomáhajících profesí), nezaměstnaní lidé, kteří si přejí být užiteční, ženy v domácnosti, které nechtějí pracovat a chtějí být užitečné i mimo domov, osoby v důchodu nebo lidé, kteří mají zaměstnání, při kterém se nedostávají do kontaktu s lidmi a chybí jim to. **(19)** Dobrovolníci nejčastěji „pracují“ pod záštitou neziskových organizací, mohou se uplatnit ve školách, nemocnicích či domovech pro seniory apod. Typy organizací, kde se dobrovolníci mohou uplatnit, jsou organizace v sociální a zdravotní oblasti, humanitární organizace a organizace na ochranu lidských práv, organizace zaměřené na ochranu životního prostředí nebo organizace zaměřené na kulturu, sport a vzdělávání. Činnost organizací je založena právě na dobrovolnících. **(36)** Dobrovolnictví je v současné době věnována velká pozornost ze strany veřejných politik, některých nátlakových skupin a dostává se i do podvědomí nejširší veřejnosti. Ve společnosti začíná plnit významnější roli a je na místě tam, kde stát selhává, popřípadě doplňuje jeho nabízená řešení neboť je levné, výhodné a flexibilní. **(8)** Vysoce ceněné je dobrovolnictví právě v sociálních službách, a to z několika důvodů. Dobrovolníci doplňují poskytované služby, jsou zdrojem nových nápadů, znalostí a

zkušeností. Právě různorodost jejich činnosti přispívá k lepšímu rozvoji spolupráce s klienty. Podstatou této spolupráce je vztah mezi dobrovolníkem a klientem založený na neformálnosti a důvěře. Díky tomu je klientovi poskytována emocionální podpora, kterou sociální pracovník v běžném provozu sociálních zařízení často nemá možnost s klientem sdílet, neboť v jeho očích může být vnímán jako někdo, kdo disponuje mocí a kontrolou. Svůj podíl na tom má jistě i skutečnost, že lidé jsou mnohdy otevřenější a sdílnější právě dobrovolníkům, kteří jsou ke spolupráci motivováni jinými důvody, než je finanční ohodnocení. Prostřednictvím dobrovolnictví mohou být spojováni jednotlivci, komunity, ale také **generace. (15)**

Dobrovolnictví v Evropě

V jednotlivých evropských zemích se objevují výrazné rozdíly při uplatňování různých forem dobrovolnictví. Jeho míra je nízká zejména v zemích východní Evropy. Nejnižší je konkrétně v Bulharsku, kde se v roce 2008 pouhých 7% lidí zapojilo do akcí pořádaných v rámci charitativních a neziskových organizací. Hranici 20% nepřekročilo ani Polsko, Rusko, Estonsko či Maďarsko. Naopak výborných výsledků dosahuje Norsko (67%) či Švýcarsko a Rakousko (50%). Česká republika v tomto průzkumu dosáhla 23%. Co se týče neformálního dobrovolnictví (tj. dobrovolnictví mimo organizace) jsou výsledky daleko příznivější. Pomoc druhému člověku poskytlo v roce 2008 v České republice až 75% respondentů. Nejlépe skončilo Dánsko (88%), nejhůře Portugalsko, Estonsko či Bulharsko (cca 40%). Tento průzkum nalezneme v práci *Happy to help? Exploring the Factors Associated with Variations in Rates of Volunteering Across Europe*. Cílem této práce bylo zjistit, proč se objevují tak velké rozdíly v poskytování dobrovolnictví v rámci Evropy. Průzkumu se zúčastnilo celkem 23 zemí. Zjistilo se, že vysoká míra dobrovolnictví se nachází v zemích s vysokou úrovní blahobytu. Dále se do pomoci zapojují převážně lidé starší, zdraví, vzdělanější, věřící, lidé co mají velkou rodinu, vysoké příjmy a dobrou psychiku (pozitivní myšlení). HDP a historie států může negativně ovlivňovat kvalitu života, občanskou participaci a tudíž i dobrovolnictví. Příkladem mohou být právě země východní Evropy, ve kterých v roce 1990 došlo k ekonomickému kolapsu, který zasáhl především oblast zaměstnanosti a tudíž příjmy rodin. Míra dobrovolnictví v těchto zemích je dále ovlivněna

nuceným dobrovolnictvím během sovětských časů – málokdo tak nyní projevuje ochotu poskytnout pomoc bez výslovné vnější motivace. (24)

1.6 Mezigenerační solidarita

V rodinném systému tvoří solidarita podstatnou část mezigeneračních vztahů, které významným způsobem ovlivňují chování a strukturu osobnosti. Společenské procesy, nerovnoměrné rozdělení hospodářského a sociálního kapitálu výrazným způsobem ovlivnily rodinný život (především starší generace) a zapříčinily tak vznik modelu mezigenerační solidarity. Z výzkumů vyplývá, že rodiče jsou ochotni obětovat mnohem více ve prospěch svých dětí než děti ve prospěch svých rodičů. Model mezigenerační solidarity však může být prospěšný pro obě strany, neboť může efektivním způsobem ovlivňovat schopnost rodiny řešit problémy a zároveň přispívat k lepšímu a kvalitnějšímu životu obou generací. (2)

Mezigenerační učení

V současnosti se velkou výzvou pro společnost stává stárání, neboť dochází k prodlužování délky života. Kitliňská uvádí, že: „Podle demografických prognóz OSN bude patrně naše republika v polovině 21. století, vedle Řecka a Itálie, společenstvím občanů s nejvyšším podílem seniorů na světě.“ (str. 127, 15) Je tedy zcela žádoucí a nutné provést určité změny. Někteří tyto změny chápou pouze z hlediska ekonomického zabezpečení a tudíž potřebou nutné důchodové reformy. Zpravidla tyto postoje zastávají ti, kteří stárání chápou jako přítěž. Vzhledem k zmiňovanému faktu, že přibývá stárnoucí populace, je potřebné docílit změny i v postojích společnosti ke stárání. Mezigenerační učení umožňuje snadnější zapojení všech generací do ekonomického i sociálního života, a tak zajistit lepší rozložení a redistribuci zdrojů. V historii bylo mezigenerační učení chápáno jako předávání znalostí, dovedností, hodnot a norem mezi generacemi v rámci rodiny. Potřeba mezigeneračního učení vzniká i dnes a to především z důvodů velikosti populace seniorů a přeměny forem rodiny (zvyšující se počet bezdětných párů, lidé žijící osamoceně, nové formy bydlení, které snižují možnost po mezigenerační kontakt).

Žádoucí je, aby probíhalo i mimo rodinu, tzn. mezi jednotlivými generacemi. Nástrojem mezigeneračního učení by tak mohlo být právě dobrovolnictví, vedoucí k rozvoji **mezigenerační solidarity**. V tomto směru může být dobrovolnictví uskutečňováno 3 způsoby: dobrovolnictví pro seniory, dobrovolnictví seniorů či se senioři společně s mládeží podílejí na společné činnosti. Díky tomu dochází ke spojení všech věkových kategorií, které se učí společně a od sebe navzájem. Každá generace tak něco získává. Mladí lidé díky pomoci a zkušenosti seniorů bývají například méně závislí na návykových látkách, podávají lepší studijní výsledky, jsou schopni vytvářet pevnější vztahy apod. Ale i senioři získávají mnohé. Mladí dobrovolníci svojí činností přispívají ke zvyšování sebevědomí, zvyšují potřebnost starých lidí, pomáhají jim při uplatňování práv, oprávněných zájmů apod. Celkově tak dochází k prevenci sociálního vyloučení a ke zlepšení kvality života jednotlivých generací **(15)**.

Evropský rok aktivního stárnutí a mezigenerační solidarity

Dne 18. – 19. ledna 2012 proběhla v Dánsku slavnostní konference, kterou byl zahájen Evropský rok aktivního stárnutí a mezigenerační solidarity 2012. Hlavním bodem konference byla problematika stárnutí společnosti v EU a postupy zaměřené na její řešení v oblasti zaměstnanosti, sociálních věcí a zdravotnictví. **(7)**

Cílem tohoto programu je především upozornit na tuto problematiku, vyvolat diskuzi, nalézt nové metody a činnosti a změnit celkově pohled veřejnosti na stárnutí. Autor Dobeš ve svém článku rovněž poukazuje, jak významné je zapojení České republiky do tohoto programu vzhledem k budoucímu stárnutí její populace. Dále uvádí přínosy starší generace pro společnost, jako jsou zkušenosti, odbornost a celkově větší vyzrálост. **(3)**

2 CÍL PRÁCE A HYPOTÉZY

Pro výzkumnou část bakalářské práce byl stanoven jeden hlavní cíl, jeden dílčí cíl a dvě hypotézy.

2.1 Cíl práce

Hlavní cíl: Zjistit, jak mladí lidé vnímají praktické uplatnění principu sociální solidarity.

Dílčí cíl: Zjistit, jak mladí lidé vnímají povinnou a dobrovolnou solidaritu vůči vybraným sociálním skupinám.

2.2 Hypotézy

Hypotéza č. 1: Mladí lidé budou lépe přijímat dobrovolnou solidaritu, než solidaritu povinou.

K ověření platnosti hypotézy č. 1 byla stanovena nulová hypotéza: Obě solidarity jsou vnímány stejně.

Hypotéza č. 2: Mladí lidé vnímají pozitivně potřebu realizace mezigenerační solidarity.

K ověření platnosti hypotézy č. 2 byla stanovena nulová hypotéza: Nadpoloviční většina dotazovaných, bude vnímat pozitivně potřebu realizace mezigenerační solidarity.

2.3 Operacionalizace pojmů

Mladí lidé – pro mladou generaci byl v této práci stanoven věk 20 – 35 let.

Dobrovolná solidarita – dobrovolná či spontánní solidarita nastává tehdy, když se člověk dobrovolně vzdá něčeho svého ve prospěch někoho jiného. Tato solidarita tvoří základ všech dobročinných a charitativních aktivit. **(16)**

Povinná solidarita – solidarita nedobrovolná, organizovaná a vynucená státem prostřednictvím daní a povinnými veřejnými systémy pojištění (zdravotní, sociální). **(17)**

Mezigenerační solidarita – tato solidarita představuje neformální způsob předávání znalostí, dovedností, hodnot a norem mezi generacemi. **(15)**

3 METODIKA VÝZKUMU

3.1 Použité metody a techniky výzkum

Pro sběr dat této bakalářské práce byla zvolena kvantitativní forma výzkumu. Jeřábek uvádí, že na začátku kvantitativního šetření je definován problém, na základě kterého je definována hypotéza. Ta vypovídá o vztahu mezi dvěma nebo více proměnnými. Důležitá je dedukce důsledků hypotéz, tzn. postup od obecného k jednotlivému. Pro kvantitativní výzkum je dále charakteristická rychlost a analýza sběru dat, na základě kterých dochází k testování hypotéz, které se buď potvrdí či nikoli. **(11)**

Pro shromáždění potřebných dat byla použita metoda dotazování. Jejím principem je pokládání otázek v mluvené nebo písemné formě. Zvolena byla psaná forma dotazování, tj. dotazníková technika, kdy respondent odpovídá písemně na otázky tištěného formuláře. **(26)** Výhodou této techniky je možnost oslovení velkého počtu respondentů a získat od nich informace, které je obtížné získat za pomoci jiné techniky. Jako problematičtější se však jeví návratnost dotazníků. **(23)**

Dotazník, určený pro sběr dat této bakalářské práce, byl zcela anonymní a obsahoval celkem 18 otázek. **(Příloha 1)** 12 otázek bylo uzavřených. Výhodou těchto otázek je možnost statistického zpracování. **(23)** V úvodní části dotazníku byli respondenti seznámeni se základními údaji o mě a o bakalářské práci. Prostřednictvím čtyř otázek bylo zjišťováno, jaké stanovisko zaujímají respondenti k povinné solidaritě. Otázky se týkaly účasti na nemocenském, důchodovém a zdravotním pojištění a názoru na poskytování dávek státní sociální podpory rodinám s dětmi. Jedna otázka byla škálová, kdy respondent seřazoval jednotlivé možnosti dle svých preferencí. Jedna otázka byla věnována penzijnímu připojištění. Celkem šest otázek bylo zaměřených na solidaritu dobrovolnou, konkrétně na dobrovolnickou činnost a činnost neziskových organizací. Jedna otázka byla zaměřená na dávky pomoci v hmotné nouzi a na mezigenerační solidaritu. Posledních čtyři otázky byly identifikační (pohlaví, věk,

sociální status, počet dětí). Otázky byly formulovány na základě stanovených hypotéz a cílů.

Výsledky byly zpracovány v tabulkovém procesoru Microsoft Excel. Byly uspořádány do tabulek a grafů v procentuálním vyjádření a absolutních číslech. K ověření platnosti obou hypotéz bylo použito statistické zpracování pro jejich potvrzení či vyvrácení. K ověření platnosti hypotézy č. 1 byla stanovena nulová hypotéza: Obě solidarity jsou vnímány stejně. K ověření platnosti hypotézy č. 2 byla stanovena nulová hypotéza: Nadpoloviční většina dotazovaných, bude vnímat pozitivně potřebu realizace mezigenerační solidarity.

Pro ověření platnosti hypotézy č. 1 byl použit **párový *t* test**, pro hypotézu č. 2 byl použit **chi - kvadrát test**. Hranice pro rozhodnutí platnosti hypotézy byla stanovena 5%.

Výzkum byl prováděn v těchto fázích:

- fáze přípravná, teoretická – příprava podkladů, sestavení dotazníku
- sběr materiálu – distribuce dotazníků pro získání potřebných dat
- zpracování, vyhodnocení a testování hypotéz

3.2 Charakteristika výzkumného souboru

Ze základního souboru, tj. mladých lidí ve věku 20 – 35 let, byl vybírán pomocí dvou typů výběrů výzkumný vzorek respondentů. Prvotně byli respondenti vybíráni na základě kvótního výběru. Tento výběr je odvozen od kvót, prostřednictvím kterých je vymezen rozsah výběru skupiny. Kvótou tohoto výzkumného souboru byl věk (20-35 let). **(11)** Respondenti byli dále vybíráni pomocí výběru nabalování neboli snowball (sněhová koule). Princip tohoto výběru je jednoduchý. Několik jedinců ze zkoumaného souboru je požádáno, aby každý z nich určil 3-5 respondentů, o kterých si myslí, že je vhodné je do výběru také zařadit. Tito určené respondenti jsou následně požádáni o to

samé. Tyto kroky se opakují a tím množina tipů postupně narůstá. V momentě, kdy se začínají některé tipy opakovat a jiné nepřibývají, můžeme výběr ukončit. **(26)**

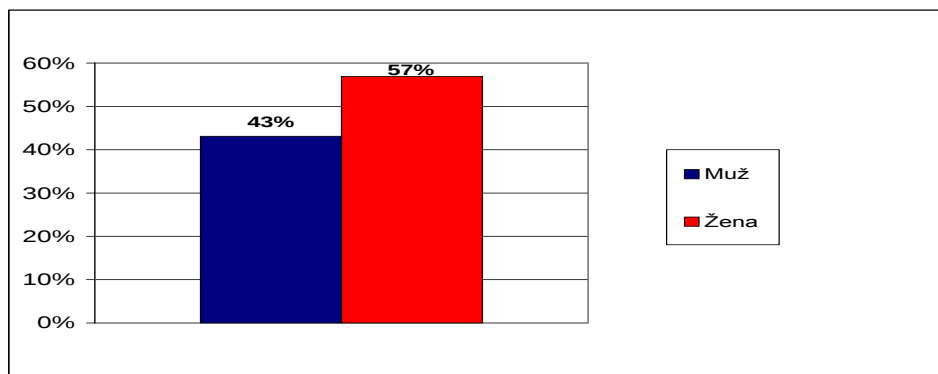
Rozhodujícími faktory pro výběr respondentů byl tedy věk (20 - 35), přičemž důraz byl kladen i na rovnoměrné zastoupení obou pohlaví.

Dotazník byl distribuován v tištěné podobě v průběhu února až dubna 2013. Mezi základní soubor bylo rozšířeno celkem 240 dotazníků a návratnost činila 78%.

4 VÝSLEDKY

4.1 Výsledky dotazníků

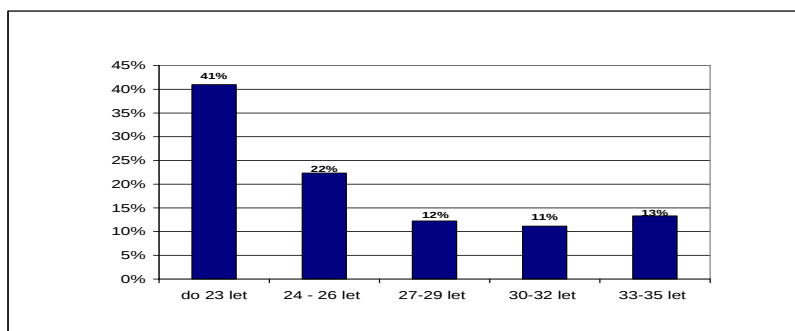
Graf 1: Pohlaví respondentů (v %)

Zdroj: vlastní výzkum

Výzkumný soubor tvořilo celkem 188 probandů, z toho bylo 43% (81) mužů a 57% (107) žen.

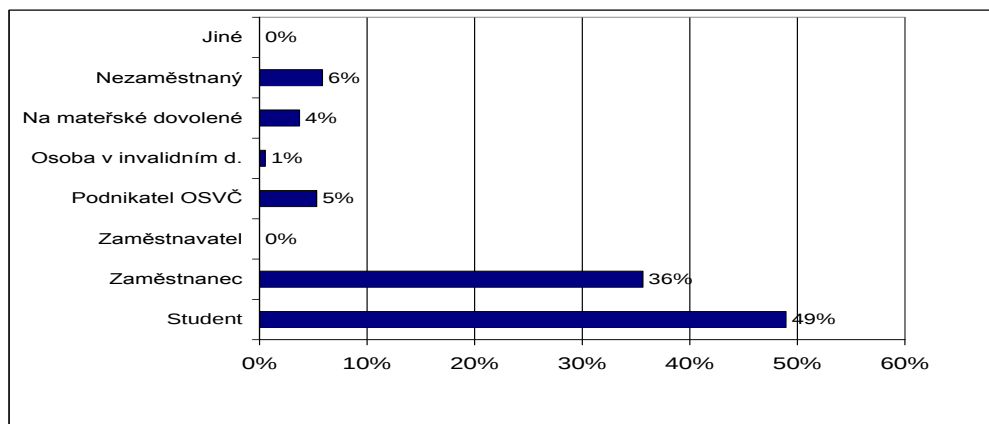
Graf2: Věk respondentů (v %)

Zdroj: vlastní výzkum

Ze 100% (188) respondentů bylo 41% (77) ve věkové kategorii do 23 let, 22% (42) ve věkové kategorii 24 – 26 let, 12% (23) ve věkové kategorii 27 – 29 let, 11% (21) ve věkové kategorii 30 – 32 let a 13% (25) ve věkové kategorii 33 – 35 let.

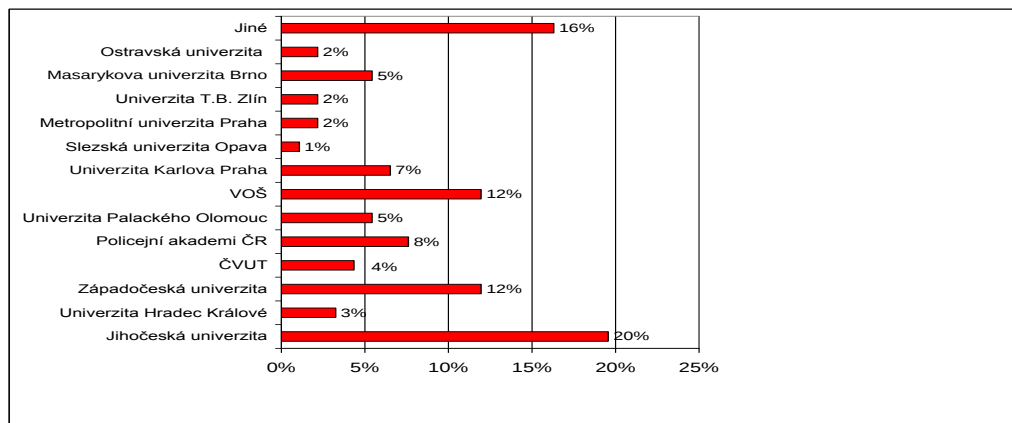
Graf 3: Sociální status respondentů (v %)

Zdroj: vlastní výzkum

Ze 100% (188) respondentů patřilo 49% (92) mezi studenty, 36% (67) bylo zaměstnancem v pracovním poměru, 5% (10) bylo osobou samostatně výdělečně činnou, 1% (1) pobíralo invalidní důchod, 4% (7) bylo na mateřské dovolené a 6% (11) bylo nezaměstnaných.

Graf č. 4: Typ studované školy respondentů (v %)

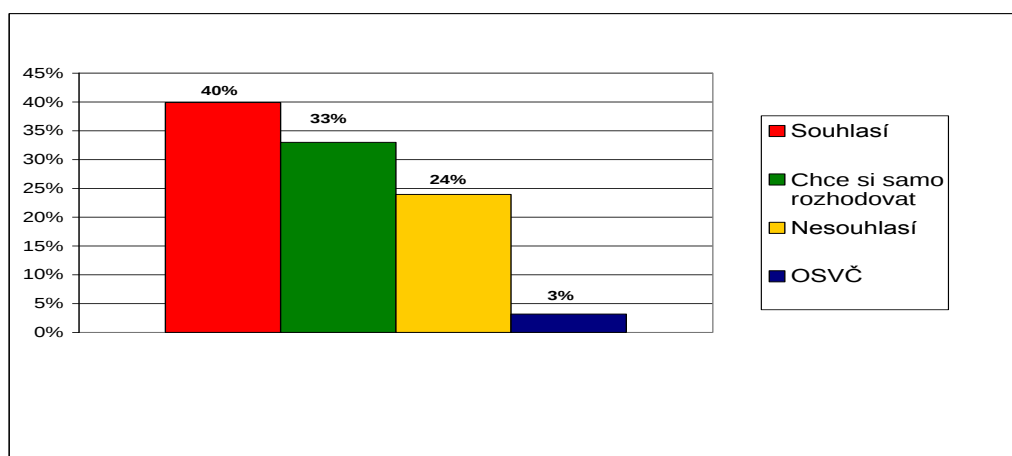

Zdroj: vlastní výzkum

Ze 100% (188) respondentů patřilo 49% (92) mezi studenty. Na Jihočeské univerzitě studovalo 20% (18) respondentů, 3% (3) respondentů na Univerzitě v Hradci

Králově, 12% (11) na Západočeské univerzitě v Plzni, na ČVUT 4% (4), na Policejní akademii 8% (7), na Univerzitě Palackého v Olomouci 5% (5), na Vyšší odborné škole 12% (11), na Karlově univerzitě v Praze 7% (6), na Slezské univerzitě v Opavě 1% (1), na Metropolitní univerzitě v Praze 2% (2), na Univerzitě Tomáše Bati 2% (2), na Masarykově univerzitě v Brně 5% (5), na Ostravské univerzitě 2% (2) a 16% (15) respondentů školu neuvedlo.

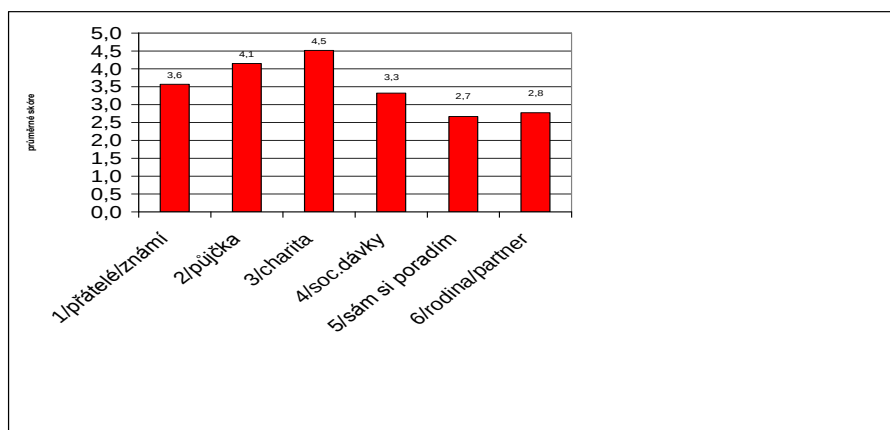
Graf č. 5: Názor na nemocenské pojištění (v %)

Zdroj: vlastní výzkum

Ze 100% (188) souhlasilo s placením nemocenského pojištění 40% (75) respondentů, 33% (62) souhlasilo s placením nemocenského pojištění, ale o jeho výši si chce rozhodovat sama, 24% (45) s placením nemocenského pojištění nesouhlasilo a 3% (6) byli osoby samostatně výdělečně činné, které si nemocenské pojištění platit nemusí.

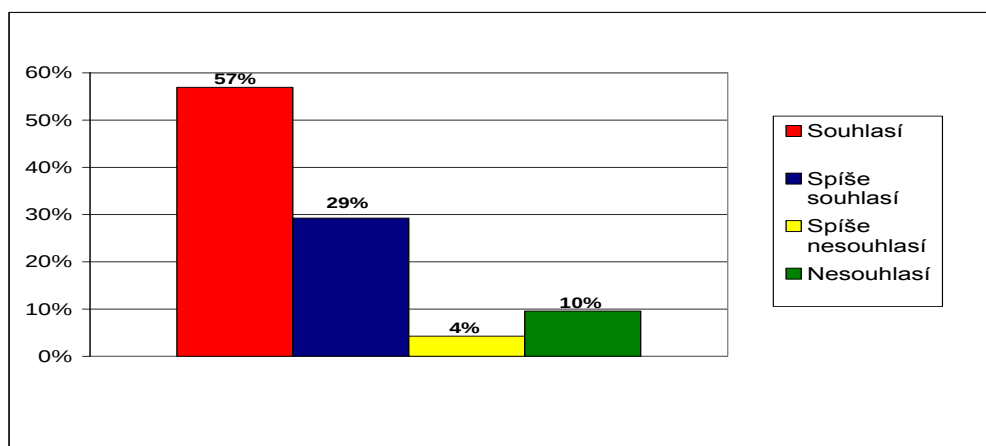
Graf č. 6: Seřazení jednotlivých možností v případě nízkých příjmů (průměr)

Zdroj: vlastní výzkum

U 100% (188) dotazovaných respondentů bylo zjišťováno, koho by požádali o pomoc v případě, že by jejich příjmy byly tak nízké, že by nestačily na úhradu nutných potřeb. Jako průměrně nejčastější varianta možnosti byla u 100% (188) volena svépomoc a pomoc rodiny.

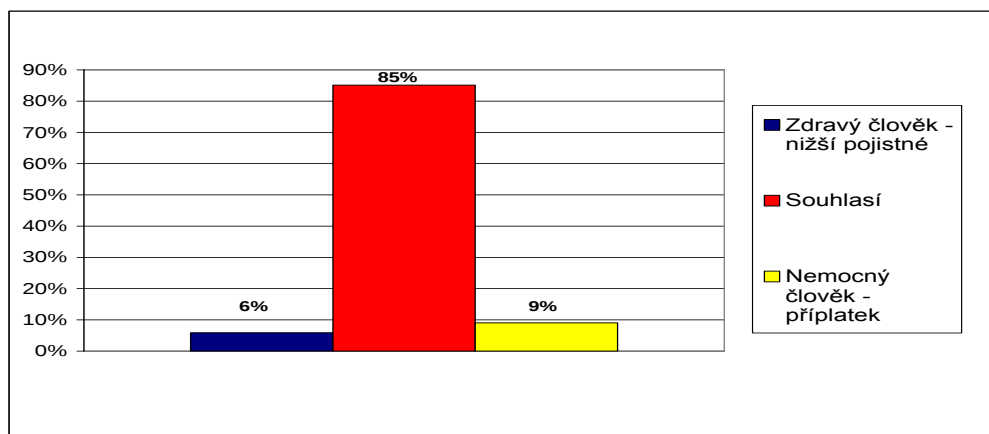
Graf č. 7: Poskytování sociálních dávek rodinám (v %)

Zdroj: vlastní výzkum

Ze 100% (188) respondentů 57% (107) souhlasilo s poskytováním sociálních dávek rodinám, 29% (55) spíše souhlasilo, 4% (8) nesouhlasilo, 10% (18) nesouhlasilo.

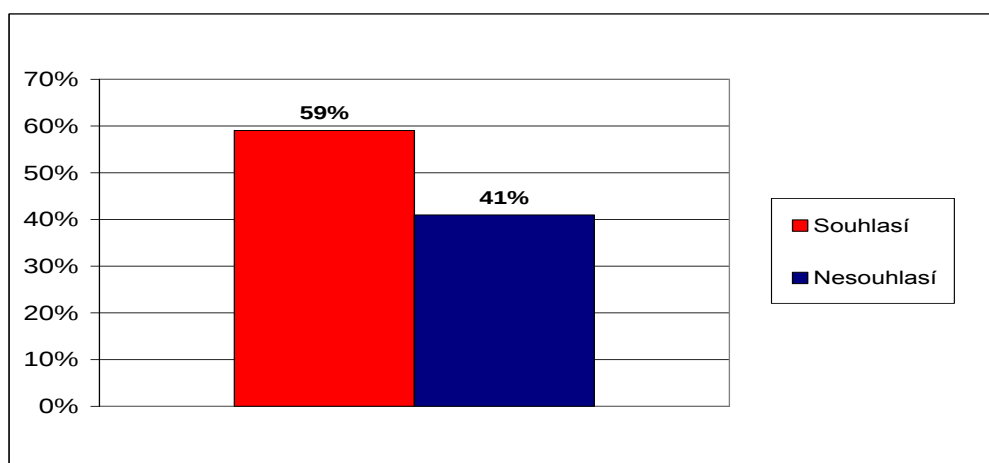
Graf č. 8: Pojistné na veřejné zdravotní pojištění (v %)

Zdroj: vlastní výzkum

Ze 100% respondentů (188) souhlasilo 85% (160) s účastí na veřejném zdravotním pojištění, 9% (17) respondentů uvedlo, že v případě, že poskytovaná péče převyší určitou částku, tak by si nemocný člověk měl připlácet ze svého a 6% (11) respondentů uvedlo, že zdravý člověk by měl mít vyšší zdravotního pojištění nižší než člověk nemocný.

Graf č. 9: Účast na důchodovém zabezpečení (v %)

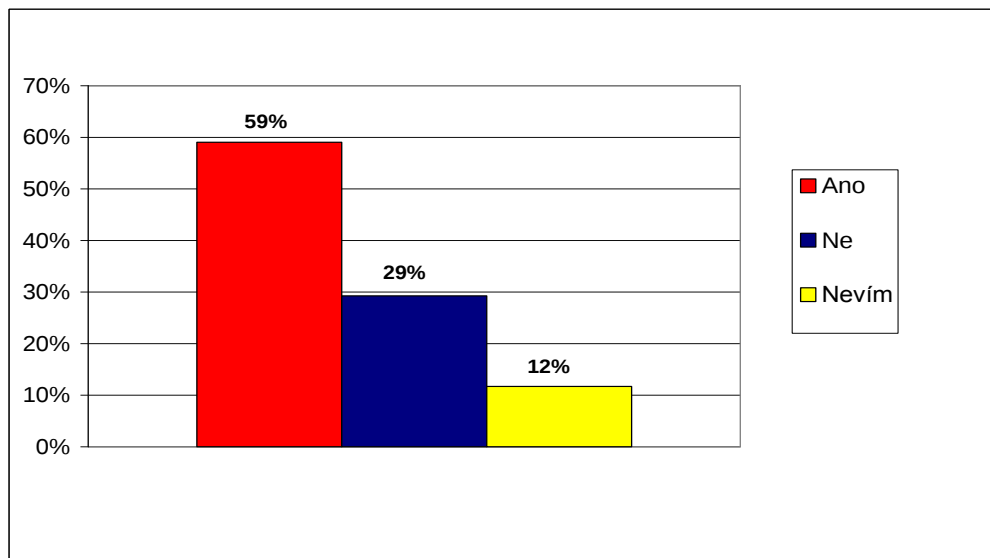

Zdroj: vlastní výzkum

Ze 100% (188) respondentů uvedlo 59% (111), že souhlasí s placením pojistného na důchodové zabezpečení, ale pouze za předpokladu, že až oni sami jednou dovrší

důchodového věku, tak se ekonomicky aktivní část populace bude také podílet na důchodovém zabezpečení, 41% (77) respondentů udalo, že by si v současné době měli zaměstnaní občané spíše šetřit na své stáří místo toho, aby odváděli část své mzdy současným seniorům.

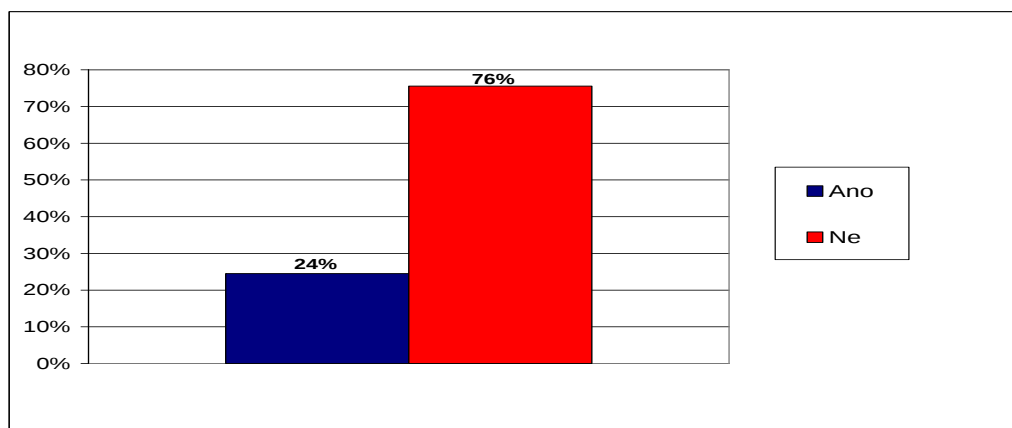
Graf č. 10: Účast na penzijní připojištění (v %)

Zdroj: vlastní výzkum

Ze 100% (188) respondentů považovalo za důležité platit si penzijní připojištění 59% (111), 29% (55) respondentů považovalo penzijní připojištění za nedůležité a 12% (22) respondentů nevědělo.

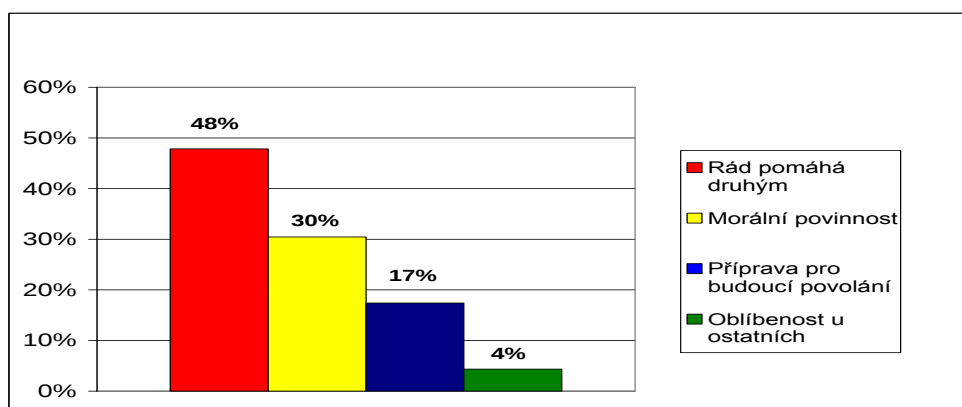
Graf č. 11: Vykonávání dobrovolnické činnosti (v %)

Zdroj: vlastní výzkum

Ze 100% (188) respondentů uvedlo 24% (46), že v minulosti vykonávali či stále vykonávají dobrovolnickou činnost a 76% (142) respondentů se nikdy na dobrovolnické činnosti nevěnovali.

Graf č. 12: Účast na dobrovolnické činnosti (v %)

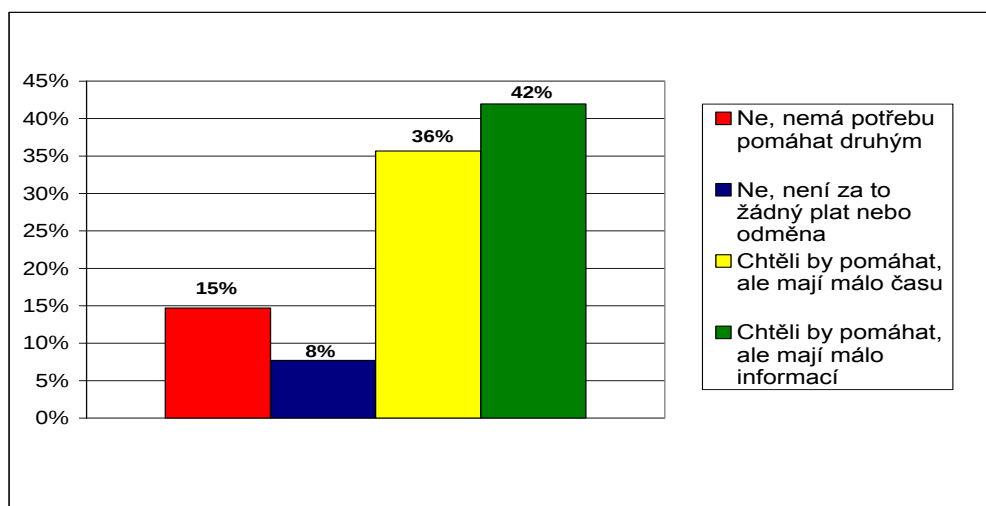

Zdroj: vlastní výzkum

Ze 100% (188) se dobrovolnické činnosti věnovalo či stále věnuje 24% (46) respondentů, z toho 48% (22) uvedlo jako důvod k dobrovolnické činnosti to, že rádi pomáhají druhým, 30% (14) respondentů považovalo za svoji morální povinnost pomáhat druhým, 17% (8) respondentů vykonávalo dobrovolnickou činnost z důvodu

dobré přípravy pro své budoucí povolání a u 4% (2) byla důvodem k dobrovolnické činnosti oblíbenost u ostatních.

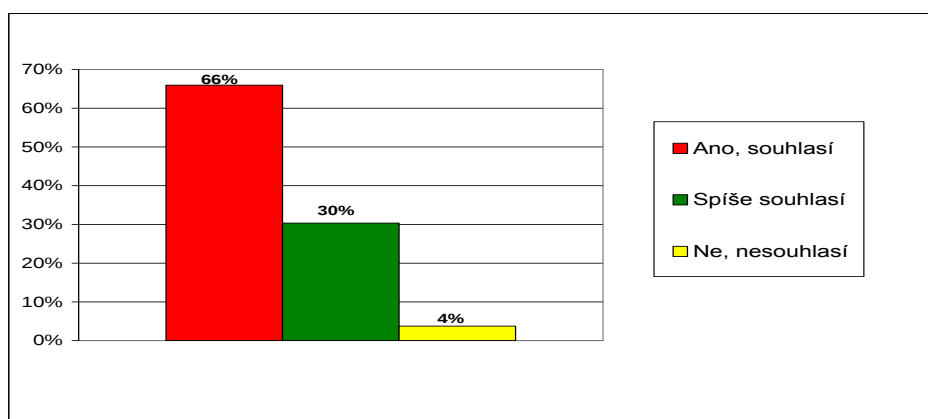
Graf č. 13: Ochota pomáhat druhým (v %)

Zdroj: vlastní výzkum

Ze 100% (188) respondentů bylo u 76% (142) zjištěno, že se nikdy nepodíleli na dobrovolnické činnosti. Z toho 42% (60) respondentů by se chtělo podílet na dobrovolnické činnosti, ale nemají o tom dostatek informací, 36% (51) respondentů nemá na dobrovolnickou činnost dostatek času, 15% (21) respondentů nemá potřebu pomáhat druhým a 8% (11) respondentů nevykonává dobrovolnickou činnost z důvodu žádné odměny či platu.

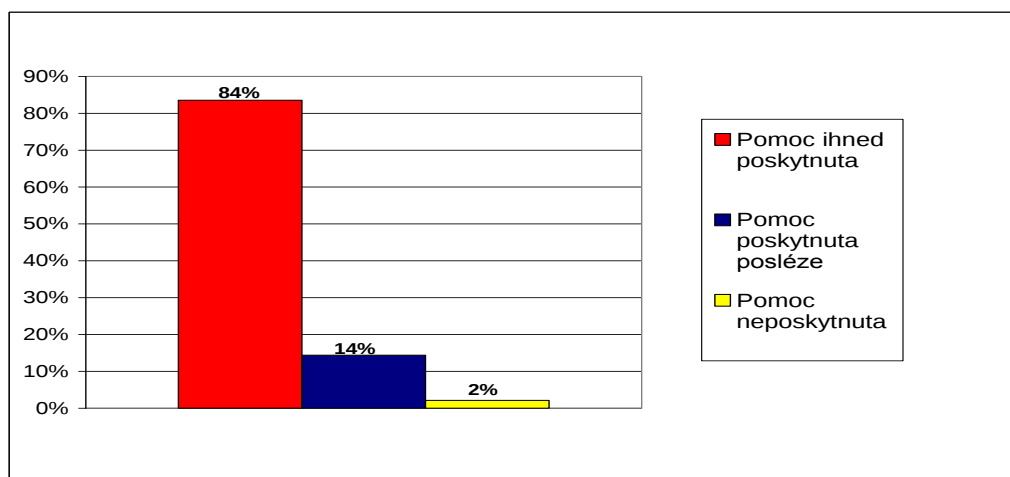
Graf č. 14: Darování věcí chudým rodinám ohrožených chudobou (v %)

Zdroj: vlastní výzkum

Ze 100% (188) respondentů 66% (124) souhlasilo s darování věcí chudým rodinám v rámci charit, 30% (57) respondentů spíše souhlasilo, dle nich by charity měly více prověřovat, zda je rodina skutečně chudá a tím by se zamezilo zneužívání poskytované pomoci a 4% (7) respondentů nesouhlasilo, neboť se domnívalo, že chudoba je záležitostí rodiny a proto se sama rodina musí snažit tuto situaci řešit.

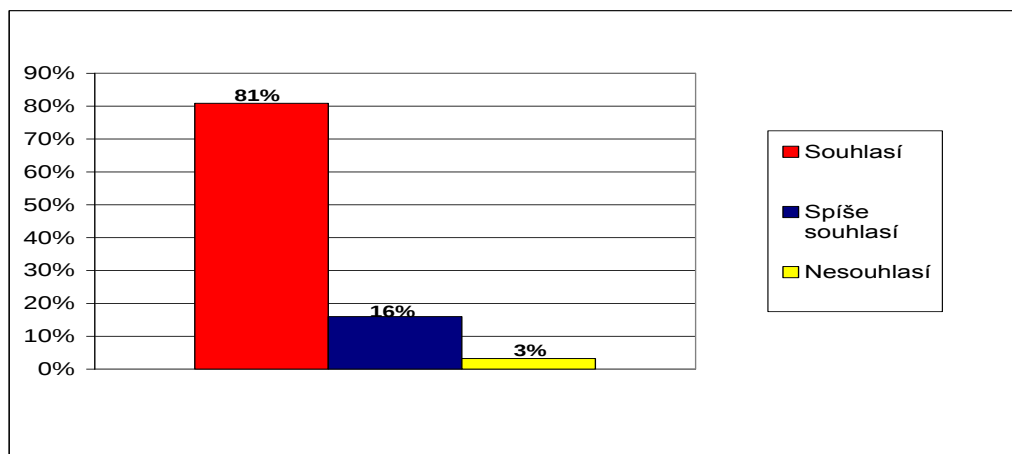
Graf č. 15: Poskytnutí pomoci staršímu občanovi (v %)

Zdroj: vlastní výzkum

Ze 100% (188) respondentů by 84% (157) bez zaváhání pomoc hned poskytlo, 14% (27) respondentů by pomoc poskytlo až tehdy, kdyby ji nemohl poskytnout někdo jiný a 2% (4) respondentů by pomoc neposkytlo.

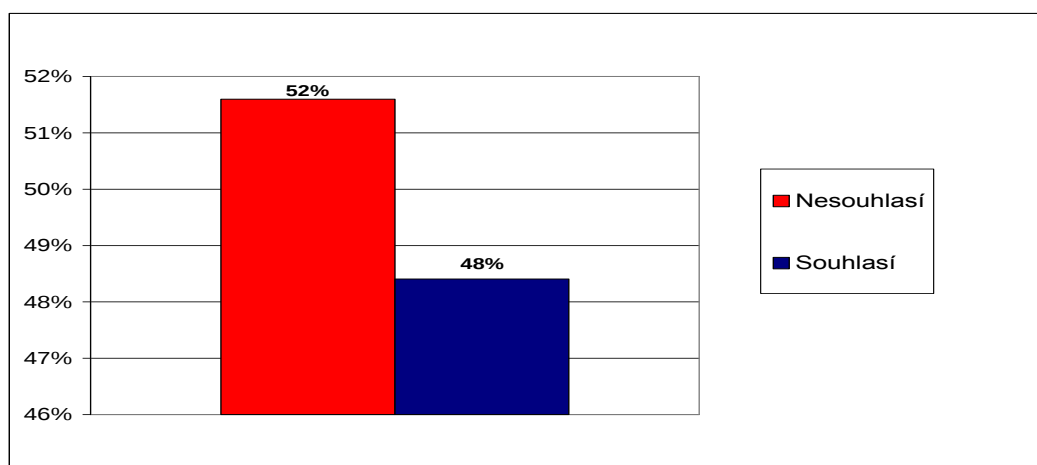
Graf č. 16: Poskytnutí bezplatné pomoci osobám se zdravotním postižením v rámci neziskových organizací (v %)

Zdroj: vlastní výzkum

Ze 100% (188) respondentů souhlasilo 81% (152) s poskytováním bezplatné pomoci osobám se zdravotním postižením, 16% (30) respondentů souhlasilo spíše s tím, že by se za poskytovanou pomoc měli platit vždy a 3% (6) respondentů nesouhlasilo, pomoc těmto lidem jim přišla zbytečná.

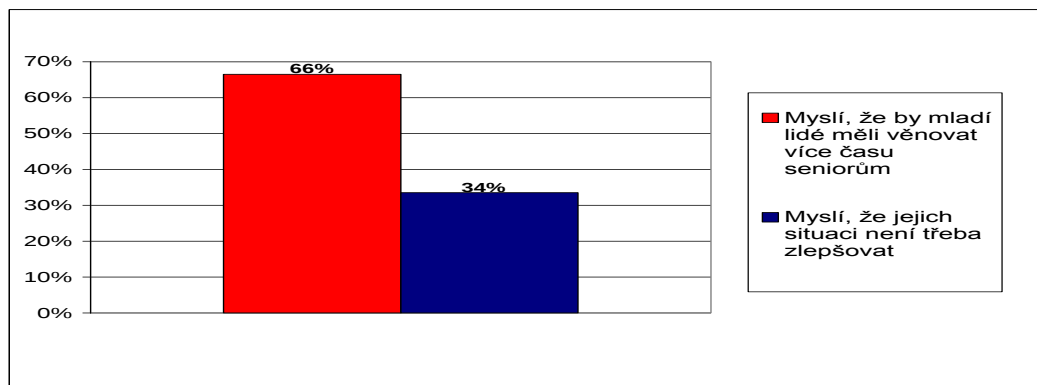
Graf č. 17: Náзор poskytování dávky hmotné nouze ve výši 1000 Kč osobám propuštěným z výkonu trestu (v %)

Zdroj: vlastní výzkum

Ze 100% (188) respondentů nesouhlasilo 52% (97) s poskytováním dávky pomoci v hmotné nouzi (mimořádná okamžitá pomoc) ve výši 1000 Kč osobám propuštěným z výkonu trestu a 42% (48) respondentů souhlasilo.

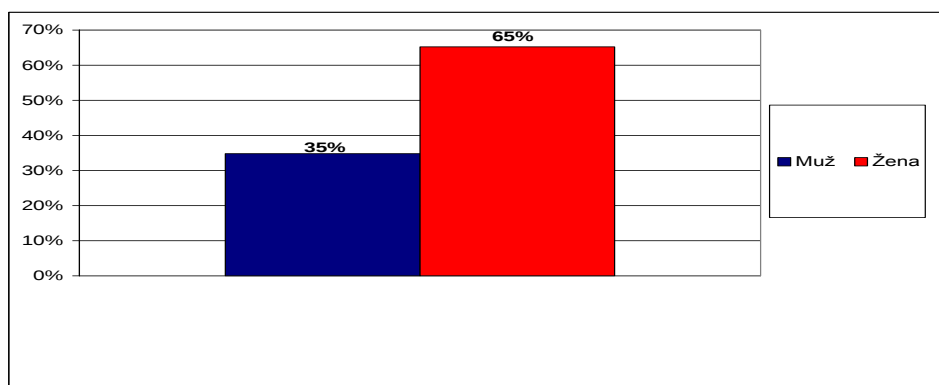
Graf č. 18: Názor na stárnoucí populaci a jejich izolaci (v %)

Zdroj: vlastní výzkum

Ze 100% (188) respondentů se 66% (126) domnívalo, že by mladí lidé měli věnovat více času seniorům a pomoci jim tak při osvojování nových dovedností a zapojení se do dění ve společnosti a 34% (63) respondentů uvedlo, že situaci seniorů není třeba zlepšovat.

Graf č. 19: Účast na dobrovolnické činnosti z hlediska pohlaví (v %)

Zdroj: vlastní výzkum

Ze 100% (188) respondentů vykonávalo dobrovolnickou činnost 35% (16) mužů a 65% (30) žen.

4.2 Vyhodnocení hypotéz

4. 2. 1 Vyhodnocení hypotézy č. 1

Hypotéza č. 1 byla testována statistickým testem významnosti (T-test) a výsledkem byla dosažená hladina významnosti.

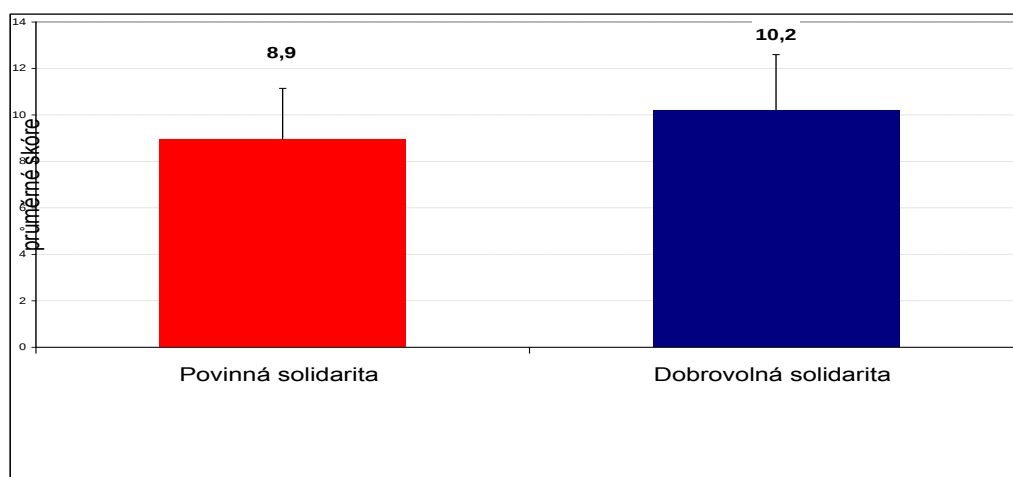
Z dotazníku (**Příloha 1**) byly vybrány otázky, které se týkaly dobrovolné a povinné solidarity. Jednotlivým odpovědím na tyto otázky byly stanoveny body. Pokud respondent s uplatňovanou solidaritou v pokládané otázce souhlasil, obdržel 3 body, pokud spíše souhlasil tak 2 body, pokud spíše nesouhlasil 1 bod a pokud vůbec nesouhlasil tak neobdržel žádný bod. Výsledkem bylo tzv. párové uspořádání. Každý respondent tak obdržel průměrné skóre. Toto průměrné skóre mohl T – test potvrdit či vyvrátit.

Pro výpočet T- testu byla pro hypotézu č. 1 stanovena nulová hypotéza.

$H_{0(1)}$: *Obě dvě solidarity jsou respondenty vnímány stejně.*

Dosažená hladina významnosti u $H_{0(2)}$ byla T- testem stanovena na $p = 0,1 \%$. Jelikož dosažená hladina významnosti nepřevýšila 5%, můžeme nulovou hypotézu zamítnout.

Graf č. 20: Vnímání povinné a dobrovolné solidarity respondenty (průměr)

Zdroj: vlastní výzkum

T – test porovnával vždy dva údaje, tj. porovnával získané body za povinnou a dobrovolnou solidaritu u každého respondenta, následně počítal rozdíl těchto dvou hodnot u každého respondenta a z tohoto rozdílu následně výsledek. Průměr rozdílu činí 1,2. Dobrovolná solidarita má vyšší skóre (10,2) je hodnocena lépe.

Tabulka č. 1: Vnímání povinné a dobrovolné solidarity (průměr, směrodatná odchylka)

	<i>Průměrný počet bodů</i>	<i>Směrodatná odchylka</i>
Povinná solidarita	8,9	2,2
Dobrovolná solidarita	10,2	2,4

Zdroj: vlastní výzkum

Hypotéza č. 1 byla potvrzena. Mladí lidé vnímají lépe solidaritu dobrovolnou než solidaritu povinnou.

4.2.2 Vyhodnocení hypotézy č. 2

Hypotéza č. 2 byla testována pomocí chí – kvadrát testu a výsledkem byla dosažená hladina významnosti.

Pro vyhodnocení hypotézy č. 2 byla stanovena nulová hypotéza.

($H_{0(2)}$): Nadpoloviční většina dotazovaných (60%) bude vnímat pozitivně realizaci mezigenerační solidarity.

Tabulka č. 2 : Názor na stárnoucí populaci a jejich izolaci (aktuální četnosti a %)

		četnosti	procenta
1	Mělo by se to zlepšit	125	66%
2	Není co zlepšovat	63	34%

Zdroj: vlastní výzkum

Tabulka č. 3: Nulová hypotéza (očekávané %)

1	Mělo by se co zlepšit	60%
2	Není co zlepšovat	40%

Tabulka č. 4: Výpočet chí – kvadrátu pro ověření platnosti hypotézy

		četnosti (aktuální)	procenta (aktuální)	H0 (očekávané)	ideál, H0
1	Mělo by se to zlepšit	125	66%	60%	112,8
2	Není co zlepšovat	63	34%	40%	75,2
	celkem	188	100%		

Zdroj: vlastní výzkum

Výpočet chí - kvadrátu: CHITEST (aktuální, očekávané) = **6,9%**

Nulová hypotéza předpokládala, že nadpoloviční většina dotazovaných (60%) bude vnímat pozitivně potřebu realizace mezigenerační solidarity. Z realizovaného výzkumu vyplývá, že 66% dotazovaných respondentů vnímá potřebu realizace mezigenerační solidarity. Chí – kvadrát test počítal tyto dvě hodnoty a dosažená hladina významnosti byla chí – kvadrát testem stanovena na $p = 6,9\%$. Dosažená hladina významnosti převýšila stanovenou hranici 5%, a tudíž se nulová hypotéza potvrdila – nadpoloviční většina dotazovaných vnímá pozitivně potřebu realizace mezigenerační solidarity.

Výpočtem chí – kvadrát testu bylo zjištěno, že hypotéza č. 2 se potvrdila. Mladí lidé tedy vnímají pozitivně potřebu mezigenerační solidarity.

5 DISKUZE

Tato práce se zabývá názory mladých lidí na uplatňování principu sociální solidarity v České republice. Mnoho respondentů mělo pojem solidarita spojený téměř výhradně s dobrovolností. Toto potvrzuje i Drápal ve svém článku O solidaritě a “solidaritě“, ve kterém poukazuje na dvojznačnost pojmu solidarita, který je pro běžnou populaci značně matoucí. (5)

Čtyři otázky v dotazníku se týkaly **povinné solidarity**. Nejprve bylo zjišťováno, zda mladí lidé souhlasí s povinnou účastí na nemocenském pojištění, aby byli finančně zajištěni pro případ, že onemocní. V sociálním pojištění (a tedy i v nemocenském) se uplatňuje solidarita vysokopříjmových s nízkopříjmovými. Rozhodující je tedy výše platu jedince. (12) Zde lze říci, že mladí lidé s touto povinností vcelku souhlasí, ale 33% (Graf 5) dotazovaných by navíc ještě uvítalo, kdyby si o výši srážené částky mohli rozhodovat sami. Další otázka se týkala solidarity vysokopříjmových rodin s nízkopříjmovými a bezdětných rodin s rodinami s dětmi. Nadpoloviční většina dotazovaných 57% (Graf 7) souhlasí s poskytováním příspěvku na bydlení. Jelikož je příplatek na bydlení poskytován jen rodinám, jejichž příjem nedosahuje stanovené hranice (životního minima), tak na něj nemá nárok každý. (16) Z výsledků je však patrné, že většina mladých lidí s tímto plněním i přesto souhlasí. Naprostá většina dotazovaných 85% (Graf 8) souhlasí s placením pojistného na veřejné zdravotní pojištění. Tato skutečnost je zajímavá, neboť každý občan České republiky platí stejné procento (13,5%), ale z rozdílné výše příjmů. Výše pojistného je tak u každého občana rozdílná, a tím dochází k naplňování solidarity bohatých s chudými. Solidarita je v tomto směru dále spatřována mezi zdravými a nemocnými, neboť člověk nemocný čerpá zdravotní péči více než člověk zdravý. (12) Otázka byla položena tak, aby si dotazovaní tento fakt uvědomili. (Příloha 1) tak mladým lidem nedělá problém placení pojistného na veřejné zdravotní pojištění a být tak solidární s určitými skupinami obyvatelstva. (12) Důchodové pojištění je v České republice povinné pro všechny fyzické osoby výdělečně činné. V tomto systému je uplatňována solidarita pojištěnců s vyššími příjmy s pojištěnci s příjmy nižšími a rovněž solidarita ekonomicky aktivních

osob s osobami, které pobírají důchody. **(16)** Dále tento systém funguje na tzv. pojistném principu, to znamená, aby jedinec mohl z tohoto systému něco dostat, musí do něj nejprve něco odvést, tj. platit pojistné. **(37)** Převážná část mladých lidí, tj. 59% **(Graf 9)** s tímto povinným plněním souhlasí, ovšem za předpokladu, že i jim bude jednou ekonomicky aktivní část populace přispívat na důchodové zabezpečení. Být solidární s osobami, které pobírají důchody, odmítá 41% dotazovaných **(Graf 9)**, kteří by spíše upřednostňovali možnost odkládat si část výdělků na své vlastní stáří. S tímto výsledkem patrně souvisí i skutečnost, že 59% **(Graf 10, Příloha)** dotazovaných považuje za důležité platit si penzijní připojištění. Podstata penzijního připojištění spočívá v tom, že občan dobrovolně přispívá do penzijního fondu pravidelnou smluvní částkou, ke které ještě náleží předem definována částka poskytována státem. Nadpoloviční většina dotazovaných přebírá tedy odpovědnost za kvalitu svého budoucího života ve stáří a nespolehá se pouze na stát, systém či solidaritu s druhými lidmi. **(12)** Většina mladých lidí si tedy uvědomuje, že: „ (...) *nastavení prvního pilíře důchodového systému není optimální a vyvolává v široké veřejnosti obavy, zda „státní“ důchodová dávka bude dostačující na důstojný život ve stáří.*“ **(Kahoun, str. 256, 12)** Dotazovaní respondenti souhlasí s placením pojistného na důchodové zabezpečení, ale poměrně velká část dotazovaných 85% **(Graf 8)** by v současné době preferovala odkládání na své vlastní stáří, než přispívala na důchod současným seniorům.

Vcelku lze říci, že mladí lidé vnímají povinnou solidaritu vůči určitým sociálním skupinám poměrně kladně. Drobné odchylky nalezneme u nemocenského a důchodového pojištění, kde se mimo jiné uplatňuje solidarita vysokopříjmových s nízkopříjmovými. Zmíněné odchylky mohou být dány tím, že výše sociálního pojištění není u každého občana stejná, neboť rozhodující je výše jeho příjmu. **(37)**

Celkem šest otázek se týkalo **solidarity dobrovolné**. Evropský výzkum z roku 2008 uvádí, že v České republice účast lidí na dobrovolnických činnostech, pořádaných v rámci charitativních a neziskových organizací, dosahovala 23%. Motivace k formální dobrovolnické činnosti je ovlivněna především historií daného státu, HDP a dosahovanou úrovní blahobytu. Možná právě existence těchto rozhodujících faktorů je příčinou toho, že účast lidí na této činnosti je v České republice i přes vzrůstající

tendenci poměrně nízká. Dále se uvádí, že formálnímu dobrovolnictví se věnují především lidé starší, vzdělanější či lidé, kteří mají velkou rodinu a vysoké příjmy. **(24)** V této práci 24% **(Graf 11)** dotazovaných odpovědělo, že se v minulosti věnovali či se stále věnují dobrovolnické činnosti. Přičemž převážnou část tvořily ženy **(Graf 19)**. Tato nízká účast tedy potvrzuje výsledek zmiňovaného výzkumu. Mladí lidé odůvodňují svoji neúčast v dobrovolnických činnostech především tím, že nemají dostatek času či informací. **(Graf 13)** Dle Krebse je naprosto přirozené, že se člověk něčeho vzdá ve prospěch druhého a to třeba z důvodu náklonnosti či milosrdenství. K realizaci dobrovolné solidarity dochází dále i tehdy, když jedinec poskytne pomoc druhému, aniž by za to očekával nějakou odměnu. **(16)** Tento výrok potvrzují i dotazovaní respondenti, kteří dobrovolnickou činnost vykonávají především z toho důvodu, že rádi pomáhají druhým. **(Graf 12)** Další otázka se týkala neformální solidarity. **(otázka č. 11, Příloha 1)** Výše zmíněný Evropský výzkum dále uvádí, že v České republice v roce 2008 poskytlo pomoc druhému člověku 75% dotazovaných respondentů. Na základě tohoto výzkumu bylo tedy zjištěno **(Graf 15)**, že mladí lidé preferují, co se týče solidarity dobrovolné, solidaritu neformální než formální. **(24)** Dosažené výsledky v této práci, týkající se formální a neformální solidarity tedy potvrzují výsledky Evropského výzkumu z roku 2008. V otázkách č. 10 a č. 12 **(Příloha 1)** bylo zjišťováno, co si mladí lidé myslí o poskytování pomoci v rámci charit a neziskových organizací. Přínos těchto organizací pro společnost je významný, neboť zajišťují služby, které lze řešit prostřednictvím státní správy jen velmi obtížně. Zásadním způsobem se podílejí na zajišťování sociálních služeb pro jedince s tělesným či mentálním postižením, pro děti bez rodin či pro občany v těžké životní situaci. Svoji pomoc dále poskytují mladým lidem k jejich dalšímu rozvoji a vzdělávání, dětem a mládeži ze sociálně slabších rodin, osobám bez domova a případně zneužívaným jedincům. Velký počet těchto lidí je přímo závislý na asistentech neziskových organizací. **(29)** Z výsledků vyplývá **(Graf 14, Graf 16)**, že většina dotazovaných respondentů s činností neziskových organizací a charit souhlasí.

Mladí lidé vnímají dobrovolnou solidaritu vůči sociálním skupinám kladně, přičemž upřednostňují poskytování pomoci neorganizovaně před přímou participací v různých organizacích.

K oběma solidaritám, tj. jak povinné, dobrovolné se vztahovala Hypotéza č. 1: Mladí lidé budou lépe přijímat dobrovolnou solidaritu než solidaritu povinnou. K ověření platnosti této hypotézy byl použit *párový t test (Graf 20)*, který Hypotézu č. 1 potvrdil.

Jedna otázka byla věnována **mezigenerační solidaritě**. Dle Kitliňské mladí lidé prostřednictvím dobrovolnictví mohou přispívat ke zvyšování sebevědomí a potřebnosti starých lidí. **(15)** Většina dotazovaných respondentů souhlasí, aby mladí lidé věnovali více času seniorům. Z tohoto výsledku je patrné, že mladým lidem není situace seniorů lhostejná. K této části výzkumu byla navíc stanovena Hypotéza č. 2: Mladí lidé vnímají pozitivně potřebu realizace mezigenerační solidarity. Pomocí *chi- kvadrát testu (Tabulka 4)* v tabulkovém programu Microsoft Excel bylo zjištěno, že Hypotéza č. 2 se potvrdila.

Jedna otázka byla věnována principu subsidiarity (**Příloha 1**), neboť tento princip je často chápán jako: „ (...) *princip spojující osobní odpovědnost se solidaritou.*“ (**str. 37, 16**) Tento princip respektuje, že každý jedinec je součástí nějakého celku, ve kterém jsou všichni na sobě závislí a mají vůči sobě i vzájemnou odpovědnost, tj. vzájemnou solidárnost. Smyslem tohoto principu je povinnost snažit se pomoci nejprve sám sobě, další variantou pomoci je pak rodina a až na posledním místě je stát. **(16)** Většina dotazovaných respondentů by si v případě nízkých příjmů pomohla sama či by se obrátila na rodinu. (**Graf 6**) Z tohoto výsledku vyplývá, že princip subsidiarity je dotazovanými respondenty přijímán.

Dotaz týkající se solidarity obecně byl zaměřen na poskytování dávek hmotné nouze, a to konkrétně osobám propuštěným z výkonu trestu. Těmto osobám náleží dle Zákona o hmotné nouzi dávka Mimořádné okamžité pomoci a to ve výši 1000 Kč. **(12)** Na tuto dávku má nárok osoba, která: „ (...) *s ohledem na neuspokojivé sociální zázemí a nedostatek finančních prostředků nemůže úspěšně řešit svoji aktuální nepříznivou situaci a je současně ohrožena sociálním vyloučením.*“ (**str. 345, 12**) U této otázky

nelze jednoznačně říci, zda dotazovaní s tímto nastavením souhlasí nebo nesouhlasí, jaký názor převažoval, neboť rozdíl mezi odpověďmi byl poměrně malý, konkrétně 4%.
(Graf 17)

6 ZÁVĚR

Cílem této práce bylo pomocí dotazníkového šetření zjistit, jaký názor mají mladí lidé na princip sociální solidarity. Vzhledem ke stanoveným cílům bylo zkoumání zaměřeno především na uplatňování solidarity v systému sociálního zabezpečení, dobrovolné poskytování pomoci a na činnost charitativních či neziskových organizací.

Hlavním cílem práce bylo zjistit, jak mladí lidé vnímají praktické uplatnění principu sociální solidarity. V rámci sociálního zabezpečení dochází k realizaci povinné solidarity a domnívám se, že dotazovaní respondenti si nejsou plně vědomi toho, že dochází k uplatňování přímo tohoto principu. Jeho plnění vnímají ale převážně kladně, což je dle mého názoru zapříčiněno především tím, že si uvědomují riziko toho, že se sami jednou mohou dostat do nepříznivé sociální situace. Co se týče solidarity dobrovolné, tak mladí lidé spíše preferují neformální, nahodilou solidaritu, než přímou účast v neziskových či charitativních organizacích, což odůvodňují především tím, že nemají dostatek času nebo informací.

Dílčím práce bylo zjistit, jak mladí lidé vnímají povinnou a dobrovolnou solidaritu vůči vybraným sociálním skupinám. U povinné solidarity, konkrétně u sociálního pojištění, byly zjištěné drobné odchylky. Domnívám se, že hlavním důvodem je především samotná výše srážené částky neboť v sociálním pojištění se mj. uplatňuje solidarita vysokopříjmových skupin s nízkopříjmovými. U důchodového zabezpečení poměrně velká část dotazovaných nesouhlasí se solidaritou ekonomicky aktivních osob s osobami, které pobírají důchody. Mladí lidé by v současné době preferovali odkládání na své vlastní stáří před přispíváním na důchod současným seniorům. Dobrovolná solidarita vůči chudým rodinám, seniorům či zdravotně postiženým jedincům je vnímána kladně. Jednotný názor nezastávají dotazovaní respondenti na osoby propuštěné z výkonu trestu a na skutečnost, že tyto osoby mohou požádat o dávku hmotné nouze.

Jelikož byla zvolena kvantitativní forma výzkumu, byly také stanoveny dvě hypotézy.

Hypotéza č. 1: Mladí lidé budou lépe přijímat dobrovolnou solidaritu než solidaritu povinnou.

Hypotéza č. 2: Mladí lidé vnímají pozitivně potřebu mezigenerační solidarity.

Obě dvě hypotézy byly statistické zpracované a potvrzené. Výsledky obou hypotéz tedy potvrzují i výsledky získané prostřednictvím dotazníkového šetření.

Závěry vyvozené na základě provedeného výzkumu by mohly sloužit pro poskytovatele sociálních služeb či pro charitativní a neziskové organizace při vytváření různých aktivit a programů určených pro seniory. Mladí lidé projevují zájem věnovat více času seniorům při osvojování nových dovedností a zároveň by jim chtěli pomáhat aktivně se zapojovat do dění ve společnosti. Domnívám se tedy, že by se měly více rozšířit informace o těchto programech a možnostech dobrovolnictví, neboť respondenti odůvodňují svoji neúčast na dobrovolnické činnosti právě tím, že nemají dostatek informací. Populace stárne a do budoucna lze předpokládat vysoký podíl staré populace, tudíž považuji za důležité věnovat této skutečnosti náležitou pozornost. Dle mého názoru mezigenerační solidarita (a s ní spojené dobrovolnictví) představuje efektivní nástroj v boji proti izolaci těchto osob.

7 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

1. ARNOLDOVÁ, Anna. *Vybrané kapitoly ze sociálního zabezpečení: I. část. 2.*, rozšířené vydání. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0728-X.
2. BENGSTON, Vern, Roseann GIARRUSSO, Beth J. MABRY, Merril SILVERSTEIN. Solidarity, conflict, and ambivalence: Complementary or competing perspectives on intergenerational relationships? *Journal of Marriage and Family*. 2002, č. 3. s. 568-576. Bez ISSN.
3. DOBEŠ, J. Národní program přípravy na stárnutí pro období let 2013 až 2017. In: J. NOVOTNÝ, „Aktivní stárnutí je když ...“: *Sborník příspěvků konference Karlovarského kraje pořádané k příležitosti Evropského roku aktivního stárnutí a mezigenerační solidarity 2012*. Karlovy Vary. 2012. Dostupný z http://www.krkarlovarsky.cz/NR/rdonlyres/707DA429-51BE-46E0-9898-BE8F576556C0/0/sbornik_aktivnistarnuti.pdf
4. DOČEKALOVÁ, Pavla a Kamil ŠVEC a kol. *Úvod do politologie*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2010. ISBN 978-80-247-2940-4.
5. DRÁPAL, Dan. *O solidaritě a "solidaritě"*. [online]. [cit. 2012-9-26]. Dostupný z <http://www.revuepolitika.cz/clanky/1727/o-solidarite-a>.
6. DUBEN, Rostislav. *Teorie a praxe sociální politiky*. Praha: Vysoká škola ekonomická Praha, 1999. ISBN 80-7079-479-8.
7. Ec.Europa.eu. Stárnutí zahájí konference v Kodani. *Práce a sociální politika*. 2012. č. 1., str. 8. ISSN 0049 - 0962

8. FRIČ, Pavol a Tereza POSPÍŠILOVÁ. *Vzorce a hodnoty dobrovolnictví v české společnosti na začátku 21. století*. Praha: Agnes, 2010. ISBN 978-80-903696-8-9.
9. HEYWOOD, Andrew. *Politologie*. 3. vydání. Plzeň: Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-115-1.
10. JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-535-0.
11. JEŘÁBEK, Hynek. *Úvod do sociologického výzkumu*. Praha: Karolinum, 1993. ISBN: 80-7066-662-5.
12. KAHOUN, Vilém a kol. *Sociální zabezpečení: vybrané kapitoly*. Praha: TRITON, 2009. ISBN 978-80-7387-346-2.
13. KELLER, Jan. *Nová sociální rizika: a proč se jim nevyhneme*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2011. ISBN 978-80-7419-059-9.
14. KELLER, Jan. *Soumrak sociálního státu*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2006. ISBN 80-86429-41-5.
15. KITLIŇSKÁ, Jana. Dobrovolnictví jako příležitost k mezigeneračnímu učení. *Sociální práce*. 2012, č. 4, s. 126 - 133. ISSN 1213-6204.
16. KREBS, Vojtěch a kol. *Sociální politika*. 5., přepracované a aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010. 978-80-7357-585-4.
17. KREBS, Vojtěch a kol. *Solidarita a ekvivalence v sociálních systémech*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2009. ISBN 978-80-7416-044-8.

18. MACÁKOVÁ, Libuše a kol. *Mikroekonomie: Základní kurz*. 7. vydání. Slaný: Melandrium, 2002. ISBN 80-86175-20-0.
19. MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003. 80-7178-548-2
20. MORAWSKI, Witold. *Ekonomická sociologie: problémy teorie empirie*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2001. ISBN 80-864-29-43-1.
21. MPSV. *Státní sociální podpora*. [online]. Dostupný z <<http://www.mpsv.cz/cs/2>>.
22. NOVÁK, Miroslav a kol. *Úvod do studia politiky*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2011. ISBN 978-80-7419-052-0.
23. PELIKÁN, Jiří. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. Dotisk 1.vyd. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-7184-569-8.
24. PLAGNOL, Anke C. and Felicia A. HUPPERT. Happy to Help? Exploring the Factors Associated with Variations in Rates of Volunteering Across Europe. *Social Indicators Research*. 2010, č. 2, s. 157 – 176. ISSN 03038300
25. PROROK, Vladimír a Aleš LISA. *Politologie*. 2., rozšířené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2009. ISBN: 978-80-7380-141-1.
26. REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada, 2009. ISBN: 978-80-247-3006-6.
27. REICHLIN, Massimo. The role of solidarity in social responsibility for health. *Medicine, Health Care and Philosophy*. 2011, č. 4, s. 365 – 370. ISSN 13867423.

28. RORTY, Richard. *Nahodilost, solidarita, ironie*. Praha: Pedagogická fakulta UK, 1996. ISBN 80-86039-14-5.
29. SVÉŘEPA, Milan. Nevládní organizace mohou řešit dopady ekonomické krize. [online]. [cit. 2009-9-21]. Dostupný z <<http://socialnirevue.cz/item/nevladni-organizace-mohou-resit-dopady-ekonomicke-krize>>.
30. SWIFT, Adam. *Politická filozofie: Základní otázky moderní politologie*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7178-859-7.
31. TAUFAR, Patrik. Solidarita jako základ sociální politiky? [online]. [cit. 2012-10-26]. Dostupný z <<http://http://www.revuepolitika.cz/clanky/1739/solidarita-jako-zaklad-socialni-politiky>>.
32. TEXTY ZÁKONŮ. *Ústava České republiky Listina základních práv a svobod*. Praha: C.H.Beck, 2010. 259 s. Třídící znak 135.
33. TOMEŠ, Igor. *Obory sociální politiky*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-868-
34. TOMEŠ, Igor. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-680-3.
35. TOMEŠ, Igor. *Sociální správa: Úvod do teorie a praxe*. 2., rozšířené a přepracované vydání. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-483-0.
36. TOŠNER, Jiří a Olga SOZANSKÁ. *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-514-8.
37. TROSTER, Petr a kol. *Právo sociálního zabezpečení*. 3. aktualizované a doplněné vydání. Praha: C.H.Beck, 2005. ISBN 80-7179-856-8.

8 PŘÍLOHA

Příloha 1 – Dotazník k praktické části bakalářské práce

Dotazník: Aspekty sociální solidarity ve vnímání mladé generace

Vážení respondenti a respondentky, jmenuji se Adéla Vaničková a jsem studentkou Zdravotně sociální fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Tímto bych Vás chtěla požádat o vyplnění dotazníku, který bude sloužit jako podklad pro vyhodnocení mé bakalářské práce na téma: „Aspekty sociální solidarity ve vnímání mladé generace.“ Veškeré odpovědi jsou anonymní a budou použity pouze ke zpracování bakalářské práce. U jednotlivých otázek vyznačte prosím vždy jen jednu odpověď.

Děkuji Vám za spolupráci a Váš čas

Adéla Vaničková

1. Který názor Vás nejlépe vystihuje?

- 1 Souhlasím s tím, aby mi zaměstnavatel měsíčně strhával určitou částku ze mzdy, abych byl finančně zajištěný pro případ, že onemocním.
- 2 Souhlasím s tím, aby mi byla srážena určitá částka ze mzdy, ale chci si sám rozhodovat o tom, kolik peněz budu z platu odvádět.
- 3 Nechci, aby mi zaměstnavatel nebo kdokoli jiný strhával peníze ze mzdy. V případě nemoci se o sebe vždy postarám sám.
- 4 Jsem OSVČ a nemocenské pojištění si neplatím.

2. Na koho byste se obrátil (a) v případě, že Vaše příjmy budou tak nízké, že nevystačí ani na Vaše základní životní potřeby? (Prosím, označte následující možnosti v pořadí, v jakém byste sám/sama postupoval (a) – od 1 do 6)

- 1 požádám o pomoc přátelé či známé
- 2 peníze si někde půjčím (u nějaké nebankovní společnosti)
- 3 obrátím se na charitativní a neziskové organizace
- 4 půjdu na „sociálku“ a stát mi bude platit sociální dávky
- 5 budu se snažit si poradit sám a půjdu hledat další práci
- 6 požádám o pomoc rodinu či partnera

3. Souhlasíte s tím, aby stát poskytoval rodinám s dětmi sociální dávky?

- 1 Ano, souhlasím.
- 2 Spíše souhlasím.
- 3 Spíše nesouhlasím.
- 4 Nesouhlasím. Rozhodnutí mít děti je dobrovolnou volbou každého člověka, zabezpečit rodinu je tak pouze jeho starost.

4. Člověk, který je nemocný čerpá zdravotní péči více, než člověk, který je zdravý. Oba ale povinně platí veřejné zdravotní pojištění. Co si o tom myslíte?

- 1 Zdravý člověk by měl mít výši zdravotního pojištění nižší než člověk nemocný.
- 2 Souhlasím. Nikdo neví, kdy bude nemocný a kdy bude potřebovat zdravotní péči.
- 3 V případě, že poskytovaná péče převyší určitou částku, tak by si nemocný člověk měl na zdravotní péči připlácet ze svého.

5. Zaměstnaní občané odvádí část ze své mzdy na důchodové zabezpečení současným seniorům. Co si o tom myslíte?

- 1 Souhlasím, ale pouze v případě, že až já sám dovrším důchodového věku, tak se zaměstnaní občané budou také podílet na důchodovém zabezpečení.
- 2 V současné době by si zaměstnaní občané měli spíše šetřit na své stáří místo toho, aby odváděli část ze své mzdy současným seniorům.

6. Považujete za důležité platit si penzijní připojištění?

- 1 Ano.

2 Ne.

3 Nevím

7. Vykonával (a) jste nebo vykonáváte dobrovolnickou činnost?

1 Ano (Prosím, pokračujte na otázku č. 8)

2 Ne (Prosím, pokračujte na otázku č. 9)

8. Proč jste vykonával (a) nebo vykonáváte dobrovolnickou činnost?

1 Rád pomáhám druhým.

2 Považuji za svoji morální povinnost pomáhat druhým.

3 Vykonávat dobrovolnickou činnost považuji za dobrou přípravu na mé budoucí povolání.

4 Zlepšuje to moji „image“ a tak budu více oblíbený/oblíbená u ostatních.

9. Byl (a) byste ochoten/ochotna pomáhat druhým?

1 Ne, nemám potřebu pomáhat druhým. Každý ať se o sebe stará sám.

2 Ne, není za to žádný plat ani jiná odměna.

3 Chtěla (a) bych pomáhat, ale nemám na to dostatek času.

4 Ano, byl (a) bych ochoten/ ochotna pomáhat, ale nemám o tom dost informací.

10. Jednou z činností charit je darování věcí rodinám, které jsou chudé. Co si o tom myslíte? (Jedná se o věci, jako jsou opotřebované hračky, oblečení, starší nábytek apod.)

1 Ano, souhlasím. Je správné, že chudým rodinám někdo pomáhá.

2 Spíše souhlasím, ale domnívám se, že mnoho rodin této pomoci zneužívá. Charity by tak měly více prověřovat, zda je rodina skutečně chudá.

3 Nesouhlasím. Chudoba je záležitostí rodiny, proto se rodina musí snažit sama tuto situaci vyřešit.

11. Jak byste reagoval (a), kdyby Vaši pomoc potřeboval z nenadání starší občan? (Jednalo by se například o pomoc s nákupem, do schodů, apod.)

- 1 Bez zaváhání bych mu pomoc ihned poskytnul (a).
- 2 Nejprve bych se rozhlédl (a), zda v okolí není někdo jiný, kdo by mohl pomoc poskytnout. V případě, že by nebyl, tak bych seniorovi pomohl (a) sám (a).
- 3 Tvářil (a) bych se, že seniora nevidím a snažil (a) bych se co nejdříve z místa zmizet.

12. V České republice existuje mnoho organizací, které pomáhají osobám se zdravotním postižením, s cílem zlepšit jejich životní situaci. Pomoc je poskytována někdy bezplatně. Jaký je na to Váš názor?

- 1 Souhlasím. Tito lidé potřebují pomoc, a proto by pomoc měla být poskytována bezplatně vždy.
- 2 Spíše souhlasím, ale myslím si, že by za pomoc měli platit vždy.
- 3 Nesouhlasím. Pomoc těmto lidem mi přijde zcela zbytečná.

13. Co si myslíte o tom, že osoby propuštěné z vězení mohou požádat o dávku hmotné nouze a to ve výši 1000,-?

- 1 Nesouhlasím. Do vězení se člověk dostal svoji vinou, tak ať si peníze sežene někde sám.
- 2 Souhlasím. Každému by měla být dána šance na nový začátek.

14. V poslední době se vedou velké diskuze o tom, že populace stárne, senioři se postupně ocitají v izolaci. Co by podle Vás zlepšilo jejich situaci?

- 1 Myslím si, že by mladí lidé měli věnovat více času seniorům, kteří by tak díky tomu měli možnost osvojit si nové dovednosti a aktivně se zapojit do dění ve společnosti.
- 2 Myslím si, že jejich situaci není třeba zlepšovat. Tak jak to je mi připadá normální.

15. Jste:

- 1 Muž
- 2 Žena

16. Kolik je Vám let?

.....

17. Jaká je Vaše současná pracovní pozice? (Zaškrtněte prosím možnost, která připadá nejvíce v úvahu)

1 Student

2 Zaměstnanec

3 Zaměstnavatel

4 Podnikatel (OSVČ)

5 Osoba v invalidním důchodu

6 Na mateřské dovolené

7 V současné době nezaměstnaný

8 Jiné – prosím uveďte

18. Pokud jste student, jakou školu studujete?

.....

